

Vilniaus universiteto
Filosofijos fakulteto
Azijos ir transkultūrinių studijų institutas

Šiuolaikinių Azijos studijų programos studentas

MYKOLAS JANKAITIS

**Atminties kūrimas: Kinijos reprezentacijos kaita
Bolivudo industrijos karinėje kinematografijoje**

Magistro darbas

Vadovas – doc. Deimantas Valančiūnas

Vilnius 2021

Jankaitis, Mykolas

Atminties kūrimas: Kinijos reprezentacijos kaita Bolivudo industrijos karinėje kinematografijoje: magistro darbas / Jankaitis Mykolas, Šiuolaikinių Azijos studijų programos studentas; mokslinis vadovas doc. D. Valančiūnas; Vilniaus universitetas. Azijos ir transkultūrinių studijų institutas. – Vilnius, 2021. – 53 lap. – Mašinr. – Santr. angl. – Bibliogr.: p. 46

Bolivudas, protezinė atmintis, kinematografija, Indija, Kinija, karas, reprezentacija, kinas, filmai, nacionalizmas, kolektyvinė atmintis, kultūrinė atmintis

Magistro darbo objektas – keturi filmai hindi kalba, kuriuose atvaizduojamas 1962-ųjų metų Indijos-Kinijos karas. Darbo tikslas – išaiškinti konkrečią, struktūruotą šio įvykio atminties kūrimo koncepciją minėtuose filmuose, nustatyti kinų reprezentacijos rolę ir jos kaitą šiuose atsiminimuose. Darbe tikslui pasiekti yra išsikelti uždaviniai, kurių tikslas yra apžvelgti Indijos-Kinijos geopolitinius santykius taip išsiaiškinant diskursą kuriame buvo formuojama šio karo atmintis, konceptualizuoti A. Landsberg, M. Halbwachs ir A. Erll atminties teorijas ir jas panaudoti analizuojant filmus *Haqeeqat* (1964m.), *Tubelight* (2017m.), *Paltan* (2018m.) ir *72 Hours: Martyr Who Never Died* (2019m.)

Naudojantis analitiniu aprašomuoju metodu, turinio analize bei kompleksine metodologija kuri susideda iš kelių skirtingų atminties teorijų, buvo prieita prie išvadų, jog 1962-ųjų karas turėjo reikšmingą įtaką indų kultūrinei atminčiai, o dabartinė šio karo atmintis pasitarnauja Kinijos, kaip svetimo priešiškojo kito įtvirtinimui nacionalistiniame diskurse bei užtikrina teisingą visuomenės interpretaciją dabartinio Indijos konflikto su Kinija metu.

1964-ais metais išleistas filmas *Haqeeqat* sukuria išsamų 1962-ųjų Indijos-Kinijos karo atsiminimą, o trys po 2017-ųjų metų išėję filmai šiam atsiminimui neprieštarauja, jį papildo

Magistro darbas gali būti naudingas mokslininkams, nagrinėjantiems Kinijos-Indijos geopolitinius santykius bei atminties raišką kine.

Turinys

Įvadas	4
1. Indijos – Kinijos geopolitinių santykių vystymosi apžvalga	7
1.1 Šimlos konvencija, McMahono linija bei nesutarimai dėl sienos teritorijos	9
1.2 1962-ųjų metų karas	12
2. Pokariniai Indijos santykiai su Kinija bei Hindų nacionalizmo vystymasis Indijoje ...	16
2.1 Nehruviškasis diskursas	16
2.2 BJP ir hindų nacionalizmas	17
2.3 Pokariniai Indijos santykiai su Kinija bei N. Modi užsienio politika	19
3. Protezinė atmintis bei kino rolė kuriant kolektyvinę atmintį.....	23
3.1 Protezinės atminties koncepcija	23
3.2 Kolektyvinės atminties ir istorijos priešprieša	27
3.3 Filmai kaip kultūrinės atminties medija	29
4 Proteziniai atsiminimai 1962-ųjų karo kinematografijoje	32
4.1 Tyrimo medžiagos selekcija.....	32
4.2 Tiriamosios medžiagos blokai.....	33
4.3 <i>Haqeeqat</i> – realistinė reprezentacija	34
4.4 <i>72 Hours: Martyr Who Never Died</i> – realistinė reprezentacija	38
4.5 <i>Paltan</i> - Tiesioginiai atsiminimo mainai	41
4.6 <i>Tubelight</i> – kinematografinė reprezentacija	43
4.7 Tyrimo apibendrinimas	46
Išvados	48
Bibliografija	49
Abstract	52

Įvadas

1962-aisiais metais, po ilgą laiką besikaupusios įtampos, galiausiai įvyko karinis konfliktas tarp Indijos bei Kinijos. Šis susirėmimas Himalajuose abiejų šalių istorinėje retorikoje aiškinamas ganėtinai skirtingai, Kinijos istorijoje minėtas įvykis nėra plačiai nagrinėjamas ir kai kurių mokslininkų yra vadinamas kaip „pamirštasis karas“ (Garver 2006, 86), tačiau Indijoje žeminančio pralaimėjimo potyris (Metcalf 2006, 28) paliko ryškų pėdsaką tiek šalies geopolitinėje raidoje, tiek žmonių psichėje.

Darbe „Atminties kūrimas: Kinijos reprezentacijos kaita Bolivudo industrijos karinėje kinematografijoje“ yra nagrinėjama 1962-ųjų karo tarp Indijos ir Kinijos atminties Indijos kinematografijoje problematika. Kaip teigia mokslininkė Vita Fortunati, kinematografinė įvykio reprezentacija yra viena iš pagrindinių priemonių perduoti reiškinio atsiminimą, jo suvokimą ir vertinimą (Fortunati 2008, 130). Būtent 1962-ųjų Indijos-Kinijos karo atminties formavimo bei santykio į Kiniją kaitos Indijos kine išanalizavimas yra pagrindinis šio darbo tikslas. Šio tikslo pasiekimui darbe iškeliami keli pagrindiniai uždaviniai:

- a) Siekiama suprasti bei išanalizuoti Kinijos-Indijos geopolitinių santykių raidą bei keblumą (tai ypatingai svarbu norint suprasti filmų kontekstą, jų transliuojamas žinutes bei chronologines karą reprezentuojančių filmų atsiradimo priežastis).
- b) Įvardinti ir apibrėžti tuometinę (1947-1962m. šis metų režis žymi laikotarpį tarp Indijos nepriklausomybės paskelbimo bei Indijos-Kinijos karo Himalajuose pradžios) bei dabartinę Indijos tautinio identiteto politiką. Išaiškinus šios politikos tendencijas bus galima kokybiškiau vertinti nagrinėjamuose filmuose kuriamų prisiminimų aktualumą bei galimą jų paskirtį.
- c) Susisteminti Alison Landsberg „Protezinės atminties“ ir Astrid Erll „Kolektyvinės atminties retorikos režimų“ bei „Tarp-medijinių atminties dinamikų“ koncepcijas, apžvelgti atminties studijų tėvu vadinamo (Erll

2008, 8) Maurice Halbwachs kolektyvinės atminties sampratą istorinių įvykių kontekste.

- d) Pasitelkiant konceptualizuotas, anksčiau minėtas teorijas atlikti tyrimą išanalizuojant pasirinktus indiškus filmus: „Haqeeqat“ (1964m.), „Tubelight“ (2017m.), „Paltan“ (2018 m.) bei „72 Hours: Martyr Who Never Died“ (2019m.).

Tyrimė bus naudojama kompleksinė metodologija. Analitiniu aprašomuoju metodu bus siekiama išaiškinti ir atskleisti Indijos ir Kinijos geopolitinių santykių bei Indijos nacionalinio identiteto raidą, diskurso ir kokybinės turinio analizės metodais bus nagrinėjami filmai bei juos supantis diskursas. Analizė bus grindžiama teorinėmis priegomis: A. Landsberg „Protezinės atminties“ teorija, A. Erll atminties raiškos tipologijomis bei M. Halbwachs „Kolektyvinės atminties“ koncepcija.

Šis darbas yra padalintas į keturis skyrius turinčius savo poskyrius. Pirmieji du skyriai yra dedikuoti Indijos-Kinijos geopolitinių santykių analizei bei Indijos nacionalinio identiteto politikai, pirmajame skyriuje aptariama Indijos-Kinijos santykių raida iki 1962-ųjų metų karo bei jo metu, antrajame nagrinėjama Indijos identiteto politikos raida, kurios kontekste apžvelgiama Indijos-Kinijos diplomatinių santykių raida privedusi prie dabartinių dienų konfliktų. Trečiajame skyriuje yra apžvelgiama tyrimo teorinė prieiga, ji paruošiama tolimesniam jos naudojimui, ketvirtajame skyriuje, naudojantis konceptualizuota teorine prieiga išnagrinėjami išskirti filmai.

Geopolitinė Indijos-Kinijos santykių raida dvidešimtame amžiuje yra ištirta bei aprašyta labai ekstensyviai, 2020-aisiais metais Routledge leidykloje buvo išleista 600 psl., 35 straipsnių rinktinė *Routledge Handbook of China–India Relations* kurią sudarė Kanti Bajpai, Selina Ho ir Manjari Chatterjee Miller. Be abejonės šioje straipsnių rinktinėje yra pakankamai detalai nupasakojama tiek Indijos-Kinijos santykių raida, tiek karo priežastys bei jo eiga. Šioje straipsnių rinktinėje yra ir Kinijos bei Indijos reprezentacijas jų žiniasklaidoje nagrinėjantis Simon She ir Debasish Roy Chowdhury tyrimas *The alien next door Media images in China and India*, tačiau šis straipsnis apsiriboja žiniasklaida ir nepaliečia kino industrijos. 2012-ais metais Coonors Kripalani nagrinėjo Kinijos reprezentaciją Indijos kine trijų skirtingų erų laikotarpiu straipsnyje *Reading China in*

popular Hindi film – three points in time: 1946, 1964 and 2009. Kripalani straipsnio tikslas visiškai nesidubliuoja su šio magistrinio darbo tema. Mokslininkė rinkosi skirtingo laikotarpio ir labai skirtingo žanro filmus siekdama pamatyti kuo įvairesnių Kinijos reprezentacinių paveikslų kai tuo tarpu šis darbas nagrinėja vieno konkretaus įvykio reprezentacijos kaitą.

Darbo naujumas ir aktualumas pirmiausia yra grindžiamas tuo, jog šiuo metu tarp Indijos ir Kinijos diplomatiniai santykiai yra itin įtempti būtent dėl karinių neramumų dar 2020-aisiais vykusių Ladakh regione, kuris taip pat buvo ir vienas iš pagrindinių 1962-ųjų karo probleminių taškų. Turint omenyje, kad pirmasis filmas atvaizduojantis šį karą buvo išleistas jau 1964-aisias, natūraliai kyla klausimas, kodėl jokie režisieriai nesiėmė kurti naujo filmo apie šį karą iki pat Doklamo krizės įvykusios 2017-ais metais, po kurios tris metus iš eilės, hindi kalba, buvo išleista po vieną filmą apie 1962-ųjų karą. Šių filmų išleidimas pabrėžia, jog nagrinėjamo karo atmintis Indijos visuomenėje yra vėl įgavusi aktualumą. Dėl šių priežasčių, konceptuali kompleksinės metodologijos prieiga, aiškinanti šio karo atminties kūrimą bei priešiškosios pusės reprezentaciją bus tikrai naudinga norint geriau suprasti Indijos-Kinijos konfliktą.

1. Indijos – Kinijos geopolitinių santykių vystymosi apžvalga

Iki pat 1950-ųjų metų, kuomet Kinija aneksavo Tibetą, Indija bei Kinija nesidalino bendra siena (Indurthy 2016, 45). Galima spėti, jog būtent tiesioginės sienos neegzistavimas ir lėmė palyginus solidžią Indijos bei Kinijos santykių pradžią. XIXa. Kinija bendradarbiavo Indijos pasipriešinime prieš imperialistinę „Rytų Indijos Kampaniją“, kai tuo tarpu indai palaikė Kinijos pasipriešinimą prieš Mandžūrų Čing dinastiją Taipingų sukilimo metu, kuris prasidėjo 1850-ais metais ir baigėsi 1864-aisiais. 1938-aisiais metais Indija siuntė Kinijai medicininę pagalbą skirta sužeistiesiems kovoje prieš Japonijos imperiją (Ten pat, 46). Valstybių santykiai taip pat išliko pozityvūs ir iš esmės pasikeistus jų statusui, Indijai 1947-aisiais metais tapus nepriklausoma valstybe ir Kinijos valdžią 1949-ais metais, po keturis metus trukusio pilietinio karo, perėmus Kinijos komunistų partijai. Svarbu paminėti, jog Indija tapo pirmąja ne komunistine valstybe kuri pripažino Kinijos Liaudies Respubliką kaip valstybę bei su ja užmezgė oficialius diplomatinis ryšius (Ten pat, 47).

Indijos nepriklausomybė bei Kinijos tapsmas komunistine valstybe tapo tarsi simboline pradžia laikotarpiui, trukusiam iki 1958-ųjų metų, kuris kai kurių mokslininkų yra vadinamas „auksiniais Kinijos-Indijos bendradarbiavimo laikais“ (Hu 2020, 87). 1951-aisiais, Kinijai aneksavus Tibetą, Indija ir Kinija tapo de facto kaimynėmis (Tibetas tuo metu dar teoriškai turėjo autonomiją) kas paspartino šių dviejų valstybių santykių vystymąsi. 1954-ais metais, Pekine, abi šalys pasirašė „Prekybos bei ryšių tarp Kinijos Tibeto regiono bei Indijos“ susitarimą (Indurthy 2016, 50) kuris tapo vienu reikšmingiausių dokumentų šių šalių santykių raidoje. Itin svarbiu bei kontraversišku faktoriumi šiame susitarime tapo tai, kad Indijos ministras pirmininkas Džavaharlalis Nehru oficialiai pripažino Tibetą kaip Kinijos dalį (Ten pat, 51), taip laikinai išspręsdamas vis opesnią Tibeto klausimą bei atidedamas situacijos sprendimą (Hu, 90). Jeigu Kinijoje Nehru

pozicija buvo priimta itin palankiai tai Indijoje situacija buvo vertinama visiškai priešingai, visuomenėje Nehru pozicija sukėlė didelį nepasitenkinimą kuris tik augo didėjant įtampai naujai atsiradusiame pasienyje (Ten pat, 91).

1954-ųjų susitarimas buvo įformintas susitariant, kad tolimesne bendradarbiavime bus laikomasi penkių taikaus sambūvio principų, kurie Indijos istoriniame kanone dar yra žinomi kaip *Panchsheel*:

1. Abipusė pagarba abiejų valstybių teritoriniam integralumui bei suverenumui;
2. Abipusis agresijos nebuvimas (angl. *non-agression*);
3. Abipusis nesikišimas į viena kitos vidinius reikalus;
4. Lygybė bei abipusės naudos siekis;
5. Taikus tarpusavio sambūvis.¹

Šių principų susitarimas taip tapo atspirties tašku garsiajai frazei *Hindi-Chini bhai bhai*² (Indurthy 2016, 51). Šis šūkis XXa. šeštojo dešimtmečio viduryje buvo aktyviai akcentuojamas abiejų šalių žiniasklaidoje (Hu 2020, 93). Vėliau, 1962-aisiais metais, tas pats šūkis skambėjo ir fronto linijose Himalajų kalnuose iš Kinijos karių lūpų, tačiau tuomet ši frazė buvo naudojama bandant išprovokuoti indų karius bei siekiant sumažinti ir taip sukrestą jų moralę.

Tačiau kol kas *Hindi-Chini bhai bhai* buvo frazė kuri lydėjo Kinijos ir Indijos santykių auksinio laikotarpio vystymąsi. Šio laikotarpio metu Indija rėmė Kinijos Liaudies Respublikos pastangas prisijungti prie Jungtinių Tautų ir palaikė Kinijos dalyvavimą Korėjos kare. Taip pat padažnėjo abiejų šalių delegacijų vizitų, pats Indijos ministras pirmininkas Džavaharlalis Nehru vien 1954-aisiais metais Kinijoje su jos lyderiu Mao Dzedongu susitiko net keturis sykius (Ten pat, 92). Kartu su diplomatinių santykių augimu vystėsi ir kultūriniai mainai – buvo pradėtos studentų mainų programos, o Kinijoje vykusių Indijos filmų festivalių metu filmus „Awaara“ (1951m.) bei „Do Bigha Zamin“ (1953m.) peržiūrėjo daugiau nei 3 mln. kinų (Ten pat, 93). Šiame dešimtmetyje, be abejo, prasidėjo

---

¹ Šie punktai, kaip ir visas 1954-ųjų, balandžio 29-osios susitarimas, yra patalpinti Indijos užsienio reikalų ministerijos tinklapyje, nuoroda: <https://www.mea.gov.in/bilateral-documents.htm?dtl/7807/Agreement+on+Trade+and+Intercourse+with+Tibet+Region>.

² Frazė hindi kalboje reiškianti indai ir kinai yra broliai.

ir abiejų šalių tarpusavio prekyba, didžiausias skaičius buvo fiksuotas 1951-aisiais metais kuomet prekyba tarp Kinijos bei Indijos sudarė net 42³ mln. JAV dolerių – tai buvo iš dalies oficialių diplomatijos santykių pradžios influotas skaičius, vėliau prekyba tarp šių dviejų valstybių stabilizavosi, tačiau buvo fiksuojamos solidžios apyvartos: 1955 m. – 19,7 mln. JAV dolerių, 1956 m. – 25,5 JAV dolerių. Žinoma, prasidėjus karui tarpusavio prekyba visiškai sunyko (Ten pat, 93-94).

1.1 Šimlos konvencija, McMahono linija bei nesutarimai dėl sienos teritorijos

Svarbiu atskaitos tašku aptariamuose ginčiuose dėl Indijos, Kinijos bei Tibeto teritorijų tapo 1913-14-ais metais vykusį Šimlos konvencija. 1912-aisiais Tibetui paskelbus nepriklausomybę (Indurthy 2016, 50), birtų Imperijos pareigūnai jautė būtinybę aiškiai identifikuoti sienas Himalajuose. Britai siekė išspręsti Tibeto situaciją pirmiausia diplomatiškai, kartu su Tibeto bei Kinijos Respublikos konsultacija įtvirtindami aiškų Tibeto statusą, paskui aiškiai apibrėždami teritorines ribas tarp Tibeto ir Kinijos bei Šiaurės Rytų Indijos, Tibeto ir tuometinės Birmos. Tokiu būdu buvo siekiama suformuoti Tibetą kaip nepriklausomą buferinę valstybę tarp Kinijos ir Britų Imperijos (Singh 2019, 181).

Pati konvencija užtruko kur kas ilgiau nei buvo planuota ir reikalavo daugiau nei vieno susitikimo. Sklandžią komunikaciją tarp susitikimų itin apsunkino ir tai, jog komunikacija tarp susitikimų vykdavo laiškais, kurių pristatymas vyko keliaujant Himalajų kalnais mulų ar jakų pagalba (Ten pat, 237). Tačiau didžiausias trikdys sklandžioms deryboms buvo ne Himalajų reljefas, o derybų vilkinimas iš Kinijos pusės. Kinija nenorėjo Tibetui atiduoti užkariautų teritorijų ir nesutiko su naujai siūloma demarkacijos linija tarp Tibeto bei vidinio Tibeto, dėl to įvairiai atidėliojo konvencijos pasirašymą. Galiausiai 1914-ųjų balandį, britai pateikė Kinijai ultimatumą: „jeigu iki mėnesio galo Kinijos respublika nepasirašys konvencijos, jos didenybės valdžia suteiks sau laisvę konvenciją pasirašyti atskirai su Tibetu“ (Arpi 2013, 114). Konvencijoje buvo numatyta, jog Kinija gali pretenduoti į Tibeto suverenitetą (angl. *suzerainty*) – galimybę kontroliuoti Tibeto užsienio politiką bei turėti savo atstovą Lasoje kartu su 300 karių. Tačiau šios privilegijos įsigalioj

---

³ Remiantis JAV bei Kanados bankų duomenimis 2021 metų ekonomikos infliacija palyginus su 1951-aisiais metais yra 944%, todėl svarbu paminėti, kad minimi 42 mln. JAV dolerių skaičiuojant dabartiniais mastais būtų verti apie 438 mln. JAV dolerių.

tik tuo atveju jei Kinija pasirašytų šią konvenciją, ko Kinijos valdžia daryti nesiteikė (Ten pat, 115).

Verta pažymėti, kad 1962-ųjų konflikte dalyvavusios šalys Šimlos konvencijoje tiesiogiai nedalyvavo. Indija tuo metu buvo Britų imperijos kolonija ir jos interesus šioje konvencijoje atsižvelgta tikrai nebuvo, o Kinijos Respubliką atstovavusi Kuomintang partija pralaimėjusi pilietinį karą buvo išstumta į Taivano salą, žemyninės Kinijos kontrolę perėmusi Kinijos komunistų partija taip pat galėjo teigti, jog Šimlos konvencijoje Kinijos interesai buvo atstovaujami nepilnavertiškai. Tačiau nepaisant šių aplinkybių, Šimlos konvencijos bei jos metu nubrėžtos McMahon linijos (žyminčios sieną tarp Arunačal Pradešo bei Tibeto) interpretacijos tapo vienu pagrindinių konflikto katalizatorių. Galima teigti, jog būtent šios konvencijos numatytos Kinijos teisės į Tibetą, kad ir nepatvirtintos, lėmė tai, jog Nehru pro pirštus praleido ir pripažino Kinijos Liaudies Respublikos Tibeto okupaciją.

XXa. 6-o dešimtmečio antroje pusėje Indijos santykiai su Kinija pašlijo itin greitai. Šio pašlijimo paaiškinimui norėtuși išskirti kelias priežastis. Pirmoji – Aksai Čino problema. Indija 1947-ais metais tapusi nepriklausoma paveldėjo visus Britų imperijos teritorinius susitarimus priimtus Šimlos konvencijoje. Kinijai pasikreipus su reikalavimu naujai susitarti dėl sienų Himalajuose, remiantis tuo, jog ji nebuvo įtraukta ir atstovauta šioje konvencijoje, teigiamo atsakymo iš Indijos komunistinė Kinija negavo (Indurthy 2016, 54). Šis abiejų šalių nesitarimas dėl teritorijų privedė prie ginčų kurie tęsiasi iki šios dienos. Tiek Indija, tiek Kinija abi teigė, jog Aksai Čino regionas priklauso joms, bet Kinijai šis regionas buvo itin svarbus strategiškai tiek dėl tolimesnio infrastruktūros vystymo, tiek dėl užtikrinimo, jog pasipriešinimas kylantis Tibete, nenusiristų ir į Aksai Čino kaimynystėje esančią, taip pat Kinijos okupuotą Sindziango provinciją, dar žinomą kaip Rytų Turkestaną (Ten pat, 52). Galiausiai Kinija, šeštojo dešimtmečio pradžioje okupavo šį regioną, tačiau šis dykumingas regionas tiek buvo, tiek šiuo metu yra taip mažai apgyvendintas, jog apie jo okupaciją Indijos valdžia sužinojo tik kuomet Indijos pareigūnai 1957m. aptiko per Aksai Činą einantį, kinų nutiestą kelią kuris jungė Tibetą ir Sindziangą (Ten pat, 54). Indijai šis atradimas labai supykė, jie tvirtino, jog Aksai Čino regionas Indijai priklauso pagal 1842m. taiką pasirašytą maharadžos Gulab Singh, lamos Gurusahib ir Kinijos imperijos

atstovo. Kinija šiuos pagrindimus laikė nepagrįstais ir apleisti regiono nesutiko, taip pat Kinija nesutiko ir su McMahono linija bei teigė, jog Arunačal Pradešas (tuo metu dar žinomas kaip Šiaurės Rytų Pasienio Agentūra, angliškai – North-East Frontier Agency) Indijai yra priskirtas neteisėtai bei turėtų būti prijungtas prie Kinijos aneksuoto Tibeto (Ten pat, 54-55).

Kinijos akiplėšiškumas Aksai Čino klausimu leido Indijai priimti vienareikšmio tiesumo rolę šiame konflikte, kas buvo itin svarbu tiek šaukiant karius į fronto liniją 1962-aisiais metais, tiek kuriant šio karo atsiminimą bei apie jį pasakojant vėlesnėms kartoms. Taip pat Aksai Čino praradimas bei neramumai ties McMahono linija labai susilpnino Nehru poziciją. Pastarasis jau 1954-aisiais metais buvo kritikuojamas dėl pernelyg didelio pataikavimo Kinijai, o šie komunistų partijos veiksmai tik parodė, kad ministras pirmininkas buvo neteisus.

Iš Indijos perspektyvos Kinijos provokacijos pasienyje buvo pagrindinė priežastis dėl 1962-aisias kilusio karo. Tačiau Kinijos komunistų partijai nerimą kėlė Tibeto klausimas. 1959-aisiais metais kuomet aneksuotame Tibete įvyko sukilimas, jį numalšinus Dalai Lama buvo priverstas trauktis iš Tibeto ir Džavaharlalis Nehru Indijoje jam suteikė politinį prieglobstį (Hu 2020, 100). Kinijos komunistų partijai nepatiko tai, jog Indija kuo toliau tuo labiau kišasi į Tibeto reikalus. Buvo įtikėta, kad Indijos valdžia siekia tęsti tai ką 1914-ais metais Šimlos konvencijoje pradėjo birtų imperija ir nori iš Tibeto padaryti buferinę valstybę, taip praplečiant „didžiąją Indijos imperiją“ (Garver 2008, 89). Indijos politika Tibeto klausimu kinams nepatiko, tačiau lemiamu faktoriumi privedusiu prie karo tapo būtent tai, jog kilus 1959m. sukilimui Tibete, Indija priglaudė, o žvelgiant iš Kinijos perspektyvos – palaikė ir saugojo Tibeto „separatistus“ (Ten pat, 90). Kinijos komunistų partijai itin nepatiko Nehru elgesys (bent jau kaip jie teigė, kad Indijos premjeras elgėsi). Jiems kliuvo tai, jog Nehru tarsis ir paskelbė, jog Tibetas yra Kinijos dalis ir į tai kaip Kinija ten tvarkosi kištis nederėtų, tačiau tuo pačiu metu Nehru palaikė ir leido prieš Kiniją nukreiptas veiklas Tibete bei tikėjosi, jog ši šalis vėl taps nepriklausoma (Ten pat, 91). Ši Kinijos mokslininkų, o tuo pačiu ir kinų komunistų partijos pozicija nebūtinai atitinka realius įvykius, tačiau ją svarbu suvokti norint teisingai suprasti patį karinį konfliktą bei jo interpretacijas.

Kaip pabrėžia Džordžijos technologijų instituto, tarptautinių reikalų profesorius Džonas Garveris, Kinijos tikėjimas, jog Nehru nori iš Kinijos atimti Tibetą bei paversti jį buferine zona, buvo klaidingas ir paremtas komunistų partijai palankiu naratyvu (Ten pat, 96). Nehru užsienio politikos veiksmai buvo paremti utopiniu noru Tibetui padėti įgauti didesnę autonomiją Kinijai toliau išlaikant suverenumą Tibeto regione. Nehru tikėjosi, kad Kinija įvertins jo suteiktą palaikymą Korėjos karo, Kinijos Liaudies Respublikos patekimo į Jungtines Tautas, Taivano priklausomumo komunistinei Kinijai bei kitais klausimais ir atleis vadžias Tibete. Taip pat buvo tikimasi, jog viso to pakaks, kad Indija ir Kinija tęstų savo ekonominį bendradarbiavimą bei taptų stipriausiomis partnerėmis regione (Ten pat, 97). Deja, viso to nebuvo. Tibeto klausimu nepatenkinta Kinija nubrėžė tikrosios kontrolės liniją Aksai Čino regione, pradėjo provokacijas ties McMahono linija ir tai lėmė, jog 1962-aisiais metais prasidėjo Indijos ir Kinijos karas.

1.2 1962-ųjų metų karas

Įtampa peraugo į ugnį kilus pirmiems armijų susirėmimams „karštosiose“ teritorijose. Pirmasis susirėmimas vyko 1959m. rugpjūčio 25d. Longju srityje, o antrasis – po poros mėnesių Kongka praėjime Ladake (Luthi 2017, 10). Šie abu susirėmimai įvyko būtent abejose teritorijose kuriose pastaraisiais metais kilo įtampa: pirmasis į šiaurę nuo McMahono linijos (Tibete, prie pat sienos su dabartiniu Arunačal Paradešu), kuomet antrojo lokacija – prie pat Aksai Čino regiono. Nors 1960-aisiais dar buvo bandyta išspręsti konfliktą diplomatinėmis priemonėmis, Balandžio mėnesį Kinijos iniciatyva Delyje vyko susitikimas tarp Zhou Enlai ir Džavaharlalio Nehru kurio metu nebuvo pasiektas joks konsensusas, derybos tęsėsi iki pat gruodžio tačiau abiem pusėms jokio susitarimo pasiekti nepavyko (Ten pat, 10-11). 1961-aisiais, Ladake, Liaudies Išlaisvinimo armijai toliau judant į Indijos teritoriją, ir pasistačius gynybos postą Čip Čap slėnyje, Indijos gynybos ministras V.K. Krishna Menon paskelbė „pirmyneigę politiką“ (angl. *forward policy*)⁴, kurią paaiškino sakydamas „jeigu kinai statosi armijos postus ties teritorija į kurią jie mano turintys teisę, indai gali statyti postus už jų nugarų prie sienos kurią jie mato kaip

---

⁴ Vėliau pirmyneigė politika tapo žinoma kaip Nehru politika

teisėtą“⁵(Ten pat, 11). Indijai ganėtinai sėkmingai užimant norimas pozicijas, tiek vakariniame, tiek rytiniuose frontuose sykis nuo sykio įvykdavo kareivių susikovimai, šie ypatingai suaktyvėjo 1962 metų rugsėjo pabaigoje. Galiausiai, paneigę Indijos armijos specialistų prognozes, nepaisydami itin sudėtingo reljefo Liaudies Išlaisvinimo armijos kariai, lydimi tankų, smogė rytiniame fronte ir taip oficialiai, Spalio 20-ąją, pradėjo 1962-ųjų metų Indijos-Kinijos karą (Ten pat, 11).

Lengvesnei orientacijai pasidalinu dviem žemėlapiais kurie buvo patalpinti A. Gupta bei L. M. Lüthi redaguotos straipsnių rinktinės *The Sino-Indian War of 1962: New Perspectives* įžangoje.

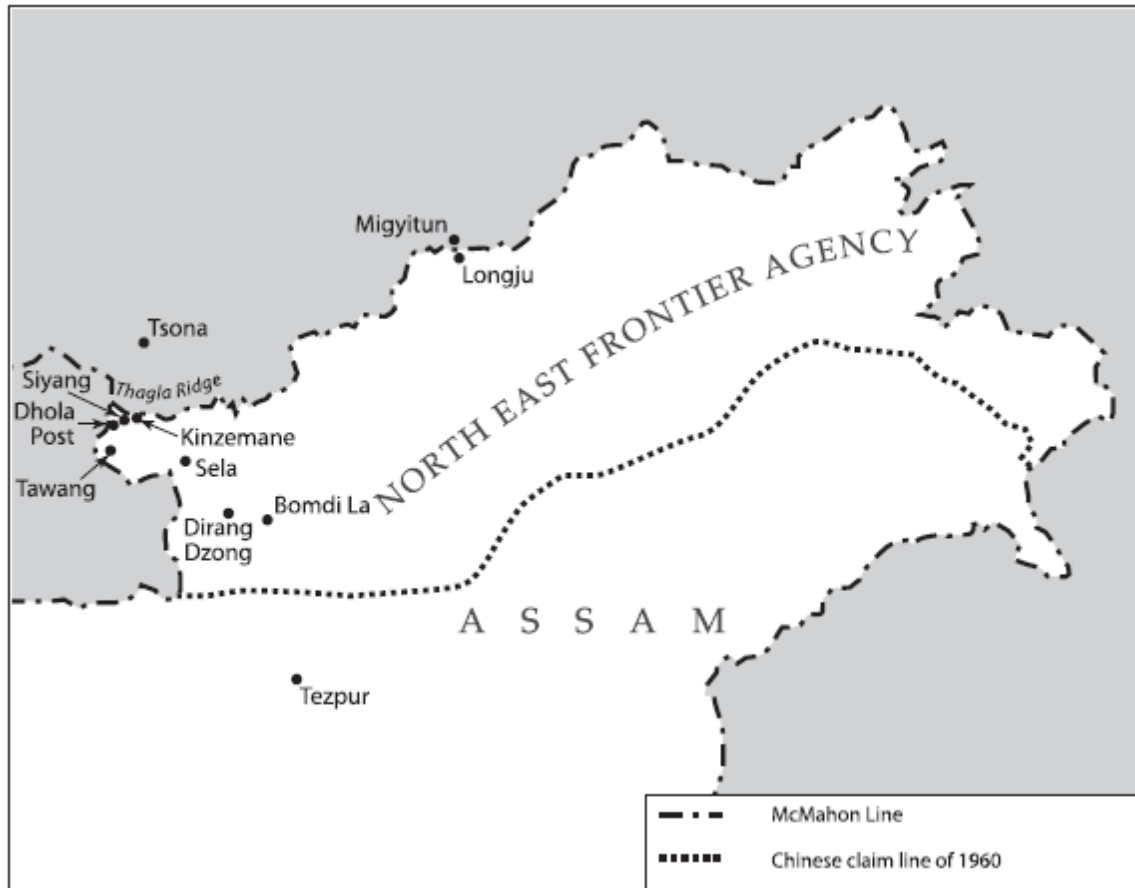
Pirmasis žemėlapis: Vakarų frontas, Ladakas ir Aksai Činas, jame nurodytos sienos pagal abiejų šalių pretenzijas (Ten pat, 4):

---

⁵ Originali citata “*If the Chinese were placing their posts in Indian territory, the Indians could place posts behind them and closer to the Indian claimed border*”

Antrajame žemėlapyje atvaizduojama rytų fronto teritorija (Ten pat, 5):

Pats karas truko gerokai trumpiau negu įvykiai vedę iki jo – tik kiek daugiau nei vieną mėnesį. Liaudies išlaisvinimo armija netruko nė savaitės Ladakoje pasiekti teritoriją kurią Kinija ir norėjo kontroliuoti. O McMahono linijos fronte Indija turėjo atsitraukti iš Thaglos srities bei Valongo. Spalio 24-ą dieną buvo susitarta laikinai sustabdyti karinius veiksmus, kurių metu tęsėsi derybos (Ten pat, 11). Kinija atsitraukė į šiaurę už McMahono linijos, abi šalys atsitraukė nuo fronto linijos Ladake. Derybų metu Zhou sutiko Indijai perleisti visą Šiaurės Rytų Pasienio Agentūrą, tačiau reikalavo, jog Indija atiduotų daugiau teritorijos Ladake. Nehru su šiais pasiūlymais nesutiko – jis reikalavo, kad Ladake Kinija atsitrauktų į zoną kurią kontroliavo rugsėjo mėnesį, tai lėmė dar kelis susirėmimus abiejuose frontuose. Galiausiai, lapkričio 19-ą dieną Kinija paskelbė, jog lapkričio 21-ąją ji stabdo karinius veiksmus ir atsitraukia į teritorijas kurias kontroliavo iki spalio 20-osios. Dėl nesėkmingų derybų karo metu, dabartinės sienos tarp abiejų valstybių ligi šiol nėra vieningai nutartos (Ten pat, 12).

Remiantis Indijos pateikiamais duomenimis – karo metu žuvo 1383 Indijos armijos kariai, 3968 buvo paimti nelaisvėn (Indurthy 2016, 56). Tai yra tikrai didelis skaičius turint omenyje faktinę karo trukmę, ir teritorijas kuriose buvo kariuojama – jose tokie intensyvūs kariniai veiksmai atrodė neįmanomi. Itin svarbiu faktoriumi šiame kare buvo ne tik atvira ugnis, bet ir abiejų šalių sutartos pauzės. Būtent šių pauzių metų, kaip reprezentuojama filmuose kurie bus nagrinėjami, kinų kariai užsiiminėjo provokacijomis, būrių rinkimu ties suderėtomis linijomis, kas, kartu su skrupulingai suplanuotomis strateginėmis atakomis ypatingai veikė Indijos karių morale. Tai pora iš priežasčių, dėl kurių šio karo prisiminimas Indijoje turi ir „žeminančio pralaimėjimo“ motyvą (Ten pat, 75).

2. Pokariniai Indijos santykiai su Kinija bei Hindų nacionalizmo vystymasis Indijoje

Karai su Kinija bei Pakistanu ganėtinai savaime suformavo natūralius priešus arba *kitus* Indijos kaimynystėje. Tokios priešpriešos su kaimynais neretai yra pasitelkiamos į pagalbą formuojant tautinės valstybės identitetą. Tačiau norint suprasti tiek tuometinį tiek dabartinį Indijos santykį į Kiniją, reikia suvokti kaip vystėsi Indijos vidaus politika jos identiteto klausimu. Išsiaiškinus esmines tendencijas tam tikri motyvai naudojami nagrinėjamuose filmuose taps kur kas aiškesniais. Iš esmės nepriklausomos Indijos identiteto politikos diskursą būtų galima išskirti į du pagrindinius etapus *Nehruviškąjį* projektą, kurio pagrindas buvo pilietinis nacionalizmas bei BJP partijos propaguojamą hindų nacionalizmo diskursą.

2.1 Nehruviškasis diskursas

Pirmoji aiškiai išreikšta indiškojo identiteto politika rėmėsi idėjomis kurios susigeneravo bei buvo propaguojamos valdant pirmajam nepriklausomos Indijos ministrui pirmininkui Džavaharlaliui Nehru. Pagrindinė indiškojo identiteto konstravimo idėja su savimi kartu įtraukė sekuliarizmą, pilietinį nacionalizmą ir subnacionalinę įvairovę. Ši, identiteto politika, kartu su sparčiai besimodernizuojančios šalies įvaizdžiu (Nehru valdymo laikotarpiu buvo itin stipriai fokusuojamasi į spartų industrijos augimą, valstybės kontroliuojamą socialinę bei kultūrinę modernizaciją ir mokslinio charakterio vystymą)

dabar yra vadinama Nehruviškuoju (angl. *Nehruvian*) projektu, nepaisant to, kad ne visos šios idėjos buvo propaguojamos būtent paties Nehru (Dwyer 2015, 192). Nehruviškasis projektas taip pat buvo paremtas indų tautos pastatymu prieš kolonialistinį kitą. Tačiau nepaisant bendrai į pilietinį nacionalizmą nukreipto diskurso, Nehruviškasis projektas tapo svarbiu momentu bandant suprasti dabartinėje Indijoje kylantį hindų nacionalizmą. Nors ir išreiškdamas teigiamą kultūrinio maišymosi rolę, Nehruviškasis diskursas pabrėžia, kad Indija egzistavo kaip erdviškai apibrėžtas nacionalinis subjektas ir prieš į ją ateinant „svetimiams“ musulmonų bei britų valdovams (Wojczewski 2019, 402). Turint omenyje, kad šiandieninėje Indijoje musulmonai sudaro beveik 15 procentų gyventojų, tokia diskurso idėja yra akivaizdžiai atskirianti dalį Indijos gyventojų, taip palengvinant kelią tolimesniam hindų nacionalizmo išplėtojimui, atliktam BJP partijos.

Užsienio politikoje, Nehruviškasis diskursas diktavo Indijos galios formavimąsi ne per ekonominę ar militaristinę galią, o per stiprią moralinę bei politinę pozicijas. Toks požiūris buvo ganėtinai palaikomas XXa. šeštajame dešimtmetyje ir didelio pasipriešinimo nesulaukė, tačiau po 1962-ųjų karo pralaimėjimo, visuomenės nepasitenkinimas augo, prasidėjo Indijos valstiečių sukilimai. Šie faktoriai lėmė visapusišką, prieš tai nepajudinamo, Nehruviškojo projekto byrėjimą, kuris iš dalies, bet nesėkmingai buvo tęsiamas Indiros Gandhi (Ten pat, 403).

2.2 BJP ir hindų nacionalizmas

XXa. pabaigoje Indijos politikos aukštumas pagaliau pasiekė Bharatiya Janata Party – populiariau žinoma tiesiog kaip BJP partija, kurios veidu tapęs Narendra Modi už Indijos ribų ko gero yra ne mažiau žinomas nei pati BJP partija.

BJP valdančią jėgą galiausiai gavo 1998m. vedinti *Hindutva* ideologijos dar žinomos kaip hindų nacionalizmo. *Hindutva* ideologija remiasi išskeldama hindiškumą kuris remiasi bendra kultūra, lingvistinėmis savybėmis ir geografinė vienybe. Šis idėja yra įkūnijama šūkyje *Hindu, Hindi, Hindustan* (Ogden 2012, 22). *Hindutva* sąvoka pirmąsyk buvo išplėtotą Vinayak Damodar Savarkar, 1928-aisiais metais parašytoje knygoje *Hindutva: Who Is a Hindu?* Savarkar išdėstė, jog hindai buvo pažeidžiami prieš musulmonus kurių solidarumo jausmas kėlė grėsmę kastomis suskaldytai hindų

visuomenei. Vėlgi, ši ideologija atlieka tautos vienijimo, prieš ją pastatant „kitą“, funkciją, tačiau *Hindutva* tą priešiškąjį kitą mato ne tik priešiškos kaimyninės valstybės, tačiau ir savo teritorijos viduje. Šios ideologijos manifestacija būtų galima pavadinti Babri mečetės sunaikinimą 1992-ais metais, kuomet Ayodhya 200.000 hindų mitingo metu, hindų nacionalistų kovotojai užsilipo ant šešiolikto amžiuje pastatytos Babri mečetės ir naudodamiesi skaldymui skirtais plaktukais, lazdomis bei vamzdžiais, sunaikino šią musulmonų šventovę (Bacchetta 2000, 255). Atlikti šį veiksma, minia buvo paskatinta dviejų BJP partijos narių – Uma Bharati bei Sadhvi Rithambara kurios šią mečetę įvardijo kaip svetimųjų musulmonų pažeminimą hindų tautai⁶ (Ten pat, 256). Po Babri mečetės sunaikinimo sekė riaušės, vykusios didžiuosiuose Indijos miestuose – vien per pirmą mėnesį riaušių metu žuvo per 1000 indų, šių riaušių metu buvo prievartaujamos musulmonės moterys, kastruojami musulmonai vyrai. Būtent šis skandalas BJP partiją, kuri anksčiau buvo tiesiog smulki opozicinė partija, iškėlė kaip didžiąją Indijos politinę jėgą ir leido jai laimėti rinkimus 1998-aisiais metais (Ten pat, 258).

Vedina populistinio *Hindutva* diskurso BJP į valdžią sugrįžo 2014-aisiais. Šiuo atveju, diskursas yra pasitelkiamas liaudies supriešinimui prieš galios poziciją turinčius elito atstovus, kurie asocijuojami su svetimumu *kitu* (Wojczewski 2019, 406). Kaip ir būdinga populistiniam diskursui, po *kito* sąvoka ilgainiui telpa vis daugiau grupių. *Kito* išskyrimas ir stereotipizavimas *Hindutva* atliekamas siekiant sulyginti klasinius, kastinius bei kitus skirtumus tarp kastų. Priešiškas kitas yra kaltinamas nuskurdinęs hindų bendruomenės suverenumą, identitetą, klestėjimą, vertybes ir balsą. Šis antagonistiškojo kito išskyrimas ne tik siekia išreikšti bendrą hindų identitetą, bet taip pat taip pat pabrėžia N. Modi kaip būtent hindų atstovą, kuris padės prieš tą „kitą“ apsiginti (Ten pat, 407). Ultra nacionalistinė kampanija leido 2019-ais Modi vedamiems BJP laimėti rinkimus dar didesne persvara ir suteikė galimybę jiems toliau vystyti savo ideologiją be didesnio pasipriešinimo iš koalicijos partnerių. Hindų nacionalizmas įsitvirtino kaip hegemoniška jėga Indijos politikoje (Singh 2019, 327). Toks politikos sufokusavimas į vieną grupę bei vis didesnis galios sutelkimas vienai politinei jėgai, baiminamasi, jog lems didelį Indijos demokratijos nuosmukį. Kaip pabrėžia G. Singh, Modi hindų nacionalizmo diskurse tampa

---

⁶ Babri mečetė buvo pastatyta ant kalvos kurioje kaip buvo tikima gimė hinduizmo dievybė Rama.

tautos gelbėtoju, kurio misija – nuvesti šalį į socialinę bei ekonominę transformaciją kurios Indijai reikėjo nuo pat nepriklausomybės (Ten pat, 328).

Žinoma reikia nepamiršti, kad ši prognozė, numatanti tolimesnį Modi galios ir statuso didėjimą, buvo atlikta prieš COVID-19 pandemiją. 2021-ųjų pavasarį Indija tapo rimčiausią pandemijos krizę išgyvenančia valstybe pasaulyje (balandžio pabaigoje – gegužės pradžioje, buvo fiksuojama po 400.000 atvejų per dieną, kas turint omenyje Indijos populiacijos dydį netgi nėra netikėta, tačiau pagrindinė problema yra tai, jog Indijos liginės, nepaisant to, kad COVID-19 pandemija pasaulyje laikosi jau daugiau nei metus, tam visiškai nebuvo pasiruošusios). Kaip rodo JAV prezidento D. Trumpo bei Brazilijos prezidento J. Balsonaro pavyzdžiai – prastas pasiruošimas pandemijai bei nesugebėjimas užkirsti kelio krizinei situacijai itin pakenkė populistinių lyderių statusui. Žinoma, kol kas dar anksti prognozuoti kokį galutinį poveikį Modi statusui turės COVID-19 pandemija, bet sprendžiant pagal dabartinę situaciją, galima spėti, jog norint susigrąžinti palaikymą kurį iki pandemijos turėjo Modi ir jo hindų nacionalizmo ideologija, jam galimai teks dar labiau priešinti hindus prieš svetimuosius kitus.

2.3 Pokariniai Indijos santykiai su Kinija bei N. Modi užsienio politika

Kaip ir buvo galima tikėtis, po 1962-ųjų karo, Indijos santykiai su Kinija tapo labai įtempti ir priešiški. Kinijos komunistų partija net palaikė bei kurstė kelis valstiečių sukilimus šiaurės rytų Indijoje, taip tikėdamasi, jog per Indiją nuvilnys savotiška Maoistinė revoliucija (Indurthy 2016, 57). Nepaisant to, Indira Gandhi kuri ministro pirmininko pozicijose pakeitė 1964 ir 1966 metais mirusius Džavaharlalį Nehru bei jį pakeitusį Lal Bahadur Shastri, bandė normalizuoti santykius su priešiška Kinija. Tačiau tą padaryti tapo labai sunku. Viena to priežasčių buvo nenurimstantys konfliktai Himalajuose, kuriuose vėl kilo karinis susirėmimas tarp Kinijos ir Indijos, šį sykį Nathu La kalnų perėjoje jungiančioje Sikimą su Tibetu, 1967-ųjų metų rugsėjo 11-ą, būrys budinčių Indijos bataliono karių buvo apšaudyti kinų ir tai lėmė 48 valandas trukusį apsimėtymą dideliu kiekiu sprogmenų, kuris tik dėka sudėtingo Nathu La reljefo nepaaukojo didelio gyvybių skaičiaus bei buvo numalšintas neišsiplieskiant naujam karui (Lunt 1968, 333). Taip pat situaciją sunkino ir Kinijos kišimasis į Bangladešo nepriklausomybės kovą, bet nepaisant augančio Kinijos priešiško Gandhi 1976-aisiais sugebėjo atstatyti diplomatinius

santykius su Kinijos Liaudies Respublika (Indurthy 2016, 59). 1976-aisiais mirus Mao Zedong, atsirado viltis Kinijos ir Indijos santykių atšilimui, tačiau 1986-aisiais, Kinijai pažeidus Indijos teritorines ribas, pasienyje vėl kilo karinė įtampa. Tuometinis Kinijos lyderis Deng Xiaoping net gi teigė, kad „norėtų pamokyti Indiją kaip pamokė Vietnamą 1979-aisiais“, tačiau nužudytą I. Gandhi pakeitęs jos sūnus Rajiv Gandhi, Kinijos provokacijoms nepasidavė ir dar vieno karo buvo išvengta (Ten pat, 60).

Teigiama, jog realus Kinijos ir Indijos santykių atšilimas prasidėjo būtent tada, kuomet į Indijos valdžią pirmą sykį atėjo BJP partija. 1999-ais tarp Indijos ir Kinijos pradėjo vystytis diskusija apie aiškių sienų įtvirtinimą bei diplomatinių santykių išplėtimą. Bent dalis šių norų pradėjo pildytis 2002-aisiais, kuomet vizito į Indiją metu, premjeras Zhu Rongji pasirašė net šešis nutarimus skatinančius ekonominį bendradarbiavimą, turizmą, kosmoso, mokslo bei kultūros programų vystymą ir vandens taupymo nutartį (Ten pat, 63). Diskusija dėl vandens buvo ypač svarbi, nes iš Kinijos kontroliuojamo Tibeto plokščiakalnio išteka trys upės kurios Indijai yra ypatingai svarbios, tai: Indus, Sutlej ir Brahmaputra (Kinijoje ši upė vadinama Yarlung Tsangpo) (Biba 2020, 210). Deja, vandens taupymo nutartis, turėjusi tapti reikšmingu pirmuoju žingsniu į priekį Indijos ir Kinijos vandens resursų diskusijoje, o tuo pačiu ir jų santykiuose apsiribojo pasižadėjimais taupyti vandens išteklius. Galiausiai, 2013-aisiais buvo prieita prie susitarimo dalintis tam tikra hidrometeorologine informacija susijusia su Tibeto plokščiakalnio upėmis (Indurthy 2016, 71), bet lig šiol jokia aiškiai išreikšta *vandens sutartis* tarp šių dviejų šalių nėra pasirašyta (Biba, 210-11). Mėgindama spręsti savo pačios katastrofinio masto vandens trūkumą šiaurės regione, 2002-aisiais metais Kinija pradėjo megaprojektą „Vandens perkėlimas iš pietų į šiaurę“. Šiuo metu yra užbaigti du tokio perdavimo projektai – rytinis ir centrinis maršrutai. Indija labiausiai baiminasi vakarinio maršruto kuris lemtų didelį vandens pasisavinimą iš Brahmaputros upės ir tai neabejotinai reikštų katastrofiškas pasekmes Indijai, tačiau neišspręstos seisminės, ekonominės bei techninės problemos kol kas neleidžia Kinijai pradėti statyti vakarinio maršruto, bet turint omenyje kokio masto vandens trūkumas yra Kinijos šiaurėje, beveik nedvejojama teigiant, kad šis projektas bus bandomas įgyvendinti (Ten pat, 211). Neabejojama, kad momentas kuomet Kinija pradės drastiškai riboti Brahmaputros vandenį, kuris pasiekia Indiją, taps labai karštu tašku Indijos ir Kinijos politiniuose santykiuose.

2003-iaisais metais tuometinis BJP lyderis bei Indijos ministras pirmininkas Atal Bihari Vajpayee apsilankė Kinijoje. Vizito metu Kinija pripažino Indijos teisėtą kontrolę šiaurės rytų Sikkim regione, tačiau netikėčiausias buvo Vajpayee oficialus Kinijos suvereniteto Tibeto regione pripažinimas. Šis sprendimas sukėlė itin didelę nerimo bangą tarp Indijoje gyvenančių iš Tibeto pabėgusių tibetiečių (Indurthy 2016, 57). Iš BJP valdžią perėmus kongreso partijai ir Indijos ministru pirmininku tapus Manmohan Singh. 2008-aisiais Singh apsilankė Pekine kur pasirašė „bendros vizijos“ bendradarbiavimo sutartį (Ten pat, 66). Šį vizitą būtų galima laikyti aukščiausiu tašku Indijos ir Kinijos politiniuose santykiuose. Vėliau ši progresą sugriovė Kinijos išreikšta pozicija Kašmyro klausimu, palaikanti to regiono statuso kvestionavimą, anksčiau minėtos vandens problemos ir vėl kylantys neramumai dėl liaudies išlaisvinimo armijos elgesio pasienyje.

2014-aisiais Modi atėjus į valdžią Indijos diplomatiniai santykiai su Kinija jau buvo pašliję, bet situacija dar nebuvo tokia įtempta kokia yra šiomis dienomis. Į tarptautinę politiką Modi atėjo su „Pirmiausiai Indija“ (angl. *India First*) šūkiu. Šis šūkis pirmiausiai buvo nukreiptas į pagrindinį Indijos priešą – Pakistaną. Ypatingai Pakistanas hindų nacionalizmo diskurse atlieka ypatingai svarbią pagrindinio, išorinio kito rolę (Wojczewski 2019, 408). Diskurse pateikiama islamifikuota Pakistano grėsmė kurios tikslas subendruomeninti bei suvienyti hindus prieš bendrą grėsmę (Ten pat, 408-409). Jau 2016-aisiais Modi įsakymu buvo paleistos kelios raketos į teroristų bazes. Tokia praktika nebuvo neįprasta ir kongreso partijos lyderiams, tačiau Modi išskirtinumas pasireiškė tuo, jog šias atakas jis paskelbė viešai, taip bandydamas įtvirtinti savo, kaip stipraus lyderio poziciją (Ten pat, 409). Nors pagrindinis priešiškojo kito fokusas buvo nukreiptas į Pakistano pusę, tačiau į šį Modi diskursą buvo įtraukta ir Kinija į kurią premjeras taip pat pradėjo žiūrėti tvirčiau nei jo pirmtakai (Ten pat, 410). Tačiau Modi neslėpė savo žavesio Kinijos ekonomikos sėkme ir siekė šią sėkmę pakartoti Indijoje, todėl nepaisant pirmųjų iššūkių Modi mezgė diplomatinis saitus su Kinija. 2014-aisiais pietryčių Ladakh regione tiek Indijai tiek Kinijai pažeidus viena kitos pripažįstamas teritorijas, apie 1000 karių, skirtingose sienų pusėse atsistojo priešpriešoje vieni į kitus taip vadinamoje akistatoje. Tiesa ši situacija nesutrukdė tuomet suplanuotam Kinijos prezidento Xi Jinping vizitui Indijoje. Priešingai – po šio vizito abi šalys atitraukė savo karius bei nustojo vykdyti projektus viena kitos teritorijose (Indurthy 2016, 72-73).

Nors šis konfliktas buvo užglaistytas gan sklandžiai, tačiau kaip ir būdinga šių dviejų valstybių santykiams, netrukus įtampa vėl pasiekė aukštą tašką. 2017-ųjų metų birželį Butano pareigūnai aptiko galimai Kinijos armijos narius statančius kelią Doklamo plokščiakalnyje prie Indijos-Butano-Kinijos sienos. Statomas kelias pažeidė Butano teritorijos ribas. Butanas, toli gražu militaristine jėga neprilygstantis Kinijai, pasikreipė į savo sąjungininkę Indiją pagalbos. Ši situacija privedė prie, jau galima sakyti, eilinės akistatos regione. Galiausiai, rugpjūčio mėnesį, Kinijos armija atsitraukė ir sustabdė kelio statybas, tačiau savo pretenzijų į šį regioną komunistų partija neatsisakė (Ganguly 2018, 117). Siekiant išsklaidyti kilusią įtampą Wuhan mieste Kinijoje vėl susitiko Modi bei Xi Jinping, susitikimo metu abu išreiškė, kad jų pagrindinis tikslas – taikos palaikymas Himalajuose (Ten pat, 185).

Kaip bebūtų, Himalajuose greit buvo sulaukta tolimesnių neramumų. 2020-ųjų gegužę Kinija keliose skirtingose vietose kirto tikrosios kontrolės liniją Ladakh regione, Indija reaguodama į šį įvykį išsiuntė į regioną kelis tūkstančius karių, Kinija atsakė tuo pačiu. Galiausiai ši situacija peraugo į pavienius susirėmimus kurių metu buvo mirčių abejose pusėse, tačiau pilnaverčio karo buvo išvengta. 2021-ųjų vasarį abi pusės paskelbė karių atitraukimą iš regiono, nors abi šį paliepiamą vykdė nenoriai. (Tarapore 2021, 2). Šios Kinijos provokacijos Himalajų regione, galimai turi ir paslėptą tikslą. Kinijos ambicijos Indijos vandenyne yra ne mažesnės nei Himalajų regione. Kiekviena mobilizacija Himalajuose abejoms pusėms atsieina didelius kaštus, tačiau Kinija šiems reikalams turi tiek didesnius resursus, tiek geresnę infrastruktūrą nei Indija. Pinigai kuriuos Indija turi išleisti Himalajų sienos konfliktams yra pinigai kurių Indija negali skirti savo laivyno stiprinimui (Ten pat, 4). 2021-ųjų kovą vykusioje konferencijoje N. Modi paskelbė, jog armijai yra reikalinga modernizacija, bet svarbiausiai – pabrėžė, kad kariuomenė turi būti pasiruošusi stoti į kovą bet kuriuo momentu (Ten pat, 29-30).

Akivaizdu, kad Indijos ir Kinijos santykiai palaipsniui auga ligi įtampos, kurią būtų galima lyginti su 1962-ųjų metų situacija. Jeigu po 2014-ųjų ir 2017-ųjų metų konfliktų mes matėme politikų siekį įtampą užglaistyti, dabar tos pastangos, bent jau kol kas – nepastebimos. Priešingai – įtampa kurstoma toliau. Gegužės 3 Kinijos prezidentas Xi Jinping nusiuntė N. Modi oficialų užuojautos laišką dėl Indiją krečiančios COVID-19

pandemijos (Indijoje gegužės pradžioje per dieną dėl šio viruso komplikacijų mirė po beveik 4 tūkst. Žmonių) Tačiau dieną prieš, gegužės 2-ąją, tiek per Indiją, tiek per likusį pasaulį, reikšmingai nuvilnijo kinų socialiniame tinkle Weibo patalpinta žinutė iš patvirtintos, su Kinijos komunistų partija susijusios paskiros, kurioje greta buvo pavaizduoti Kinijos kosminės raketos paleidimas ir Indijoje laukuose ant sukrautų laužų kremuojamos COVID-19 aukos. Žinutės komentare buvo parašyta „Ugnies išžiebimas Kinijoje prieš ugnies išžiebimą Indijoje“ (kin. 中国点火VS印度点火) (BBC, 2021). Tokia žinutė, nors ir nesuvokiamai žiauri, yra ganėtinai dėsninga dabartinei Kinijos diplomacijai, kurioje gausu prieštaringų žinučių.

Drįsčiau teigti, jog nerimstantys kariniai konfliktai su Kinija bei didėjanti diplomatinė priešprieša lems tai, kad Kinija, Indijai atsigavus po COVID-19 pandemijos, Modi diskurse užims dar reikšmingesnę svetimojo kito vietą, greta pagrindinio Indijos oponento Pakistano. Jau dabar galime pamatyti spaudoje pranešimų kurie teisina Modi vyriausybės nepasiruošimą pandemijai ir kaltina Kiniją tiek dėl viruso atsiradimo, tiek tikslingu jo sukūrimu (Vaishnav, 2021). Modi žino kokią įtaką Bolivudas turi diskurso formavime, mažai tikėtina, kad 2019-ais išėjęs filmas pavadinimu „PM Narendra Modi“ buvo pasitelktas kažkam kitam, o ne ministro pirmininko įvaizdžio formavimui. Toliau darbe nagrinėjami filmai leis mums geriau suprasti koks atsiminimas apie šį karą yra kuriamas bei kiek reikšmingas tame atsiminime yra Kinijos įtraukimas į pašalinio kito rolę. Norint efektyviai bei kokybiškai suprasti kaip šio karo atmintis yra perduodama žiūrovui bei kokias funkcijas jos perdavimas atlieka, filmų nagrinėjimui bus pasitelkta kompleksinė metodologija paremta trijų mokslininkų: A. Landsberg, M. Halbwachs ir A. Erll atminties teorijomis.

3. Protezinė atmintis bei kino rolė kuriant kolektyvinę atmintį

3.1 Protezinės atminties koncepcija

Šeštasis dešimtmetis nustatė motyvus kuriais toliau vystėsi Indijos ir Kinijos geopolitiniai santykiai. Nepaisant progreso ekonominiuose ar net kultūriniuose mainuose, įtampa dėl 1962-aisiais metais taip ir neapspręstų teritorijų bei Tibeto statuso toliau išliko

pagrindinėmis temomis, nuo kurių atsispiriant buvo formuojamas vienos šalies į kitą požiūris. Kaip ir anksčiau minėjau tekste, Kinijoje šis karas mokslininkų yra vadinamas „pamirštuoju“ – žinoma pačių išprovokauto karinio konflikto neakcentavimas šalies istoriografijoje, nėra stebėtinai reiškinys. Abi šios šalys turėjo kur kas didesnio masto karinių konfliktų (Indijos karas su Pakistanu, Japonijos okupacija Kinijoje, Kinijos pilietinis karas), bet Indijos klausimu 1962-ųjų karas šalies kolektyvinėje atmintyje turi itin svarią rolę.

Šio karo atsiminimas Indijoje pasitelkiamas pirmiausiai kaip Indiškojo identiteto vystymo pagalba, o tik paskui yra akcentuojama kinų reprezentacija. Norint geriau suprasti koksai būtent atsiminimas Indijoje formuojamas šio karo klausimu bei kokią funkciją tas atsiminimas atlieka aš analizuosiu Indijoje išleistus filmus, reprezentuojančius ar susijusius su 1962-ųjų metų kariniu konfliktu. Aiškindamasis kokią įtaką atsiminimo kūrimui gali turėti šie filmai ir kokią rolę pats atsiminimas turi Indijos politikai remsiuosi profesorės Alison Landsberg sukurta „Protezinės atminties“ koncepcija. Toliau šioje dalyje aš šią teoriją glaustai aprašysiu ir paruošiu ją tolimesnei filmų analizei.

Alison Landsberg savo moksliniame darbe „Protezinė atmintis: atsiminimo etika bei politika masinės kultūros amžiuje“⁷ pateikia alternatyvią poziciją istoriko Rojaus Rozenzveigo nuogaštavimui teigiančiam, kad dėl to, jog dauguma (tyrimo atveju, amerikiečių) praeitį atsimina ją išskaidydami, o ne vystydami vientisą vienį. Taip iškyla problema, jog atsiminimo įgijimas per istorinius filmus, televiziją muziejus bei internetą konstruoja praeitį kuri yra individą privačiai tenkinanti vietoje to, kad būtų viešai naudinga (Landsberg 2003, 145). Autorė teigia, jog nors Rozenzveigo teiginiai turi pagrindo, tačiau įmanoma įsivaizduoti atminties santykį kuris skatina progresyvių politinių aljansų formavimąsi. (Ten pat, 145).

Teorijos aktualumą toliau grindžia autorės argumentavimas, jog prasidėjus modernizacijai bei masinei migracijai į JAV iš Europos XXa. pirmojoje pusėje, tradiciniai etninės, rasinės ir kultūrinės atminties perdavimo tipai – atsiminimai perduodami iš tėvų vaikams ir įsisavinami bendruomenėje, tapo vis labiau netinkami (Ten pat, 146). Galima

---

⁷ Originalus darbo pavadinimas - *Prosthetic memory: the ethics and politics of memory in an age of mass culture*

darytis išvadas, jog vykstant reikšmingam etninės kompozicijos pokyčiui, įprasta atsiminimų perdavimo forma praranda savo naudingumą – šis teiginys, nors buvo formuojamas kalbant apie JAV, yra pilnavertiškai pritaikomas ir Indijos atveju, kuri liko ypatingai sukrėsta po 1947-ais metais įvykusio Britų Indijos išskyrimo į Indiją ir Pakistaną. Ši tragedija, kurios metu buvo priverstinai išvietinti 12.5 milijono žmonių (Metcalf 2006, 222) taipogi suformavo didelį iššūkį atsiminimų perdavime. Turėjo formotis naujos visuomenės, kurtis naujas – indiškas identitetas. Landsberg teorija toliau aiškina kaip masinės kultūros kapitalistinis veikimas gali padėti tokiai situacijai ir kaip jis atveria naujas galimybes formotis progresyviai, o kartais ir radikaliai atsiminimų politikai, kuri įgalina tokius įrankius kaip „Protezinė atmintis“ (Landsberg 2003, 146).

Pirmiausiai teorijoje yra išaiškinami skirtumai tarp simpatijos – grynai emocinės reakcijos, bei empatijos – emocinės reakcijos kuri yra iššaukiama veikiant kognityviniams procesams. Autorė teigia, jog būtent masinės medijos priemonės leidžia žmonėms eksponentiškai didinti empatiško suvokimo galimybes (Ten pat, 147). Šis momentas leidžia filmų pagalba vystyti didelės žmonių auditorijos empatiją vienoda linkme. Šių priemonių dėka atsiranda galimybė atskirti svarbius atsiminimus nuo mažiau aktualių (Ten pat, 148),

Filmų dėka tampa įmanoma sukurti artimą santykį su atsiminimais kuriuose asmuo nėra dalyvavęs bei su kuriais nėra turėjęs jokio ryšio. Šie prisiminimai yra vadinami proteziniais atsiminimais. Proteziniai atsiminimai iš esmės atitinka visas asmeninio atsiminimo savybes, bet kadangi proteziniai atsiminimai nėra natūralūs, taip pat nėra priklausantys nei vienam asmeniui, etninei grupei ar visuomenei (Ten pat, 148). „Protezinė atmintis“ yra prieinama visiems, ji nėra varžoma geografinės situacijos ir kaip sako autorė – ji nutiesia kelius netikėtiems politiniams aljansams (Ten pat, 149)

Darbe yra išskiriamos keturios priežastys dėl kurių šiam reiškiniai būtent yra pasirinkta protezinės atminties sąvoka:

1. Protezinė atmintis nėra autentiška, ji vartojami per tam tikrą mediją.
2. Kaip ir protezas, šio tipo atsiminimas yra išties „dėvimas“, sukurtas masių reprezentacijos ir, kaip įprasta dirbtinė galūnė, dažniausiai šie prisiminimai yra lydimi traumos. Šioje vietoje Landsberg išskirta traumos svarba

protezinės atminties formavimesi Indijos atveju yra ypatingai aktuali. Būtent 1962-ųjų metų karas su Kinija buvo pirmoji, Indijos, kaip nepriklausomos tautos trauma. Po žeminančio pralaimėjimo nukentėjo tiek Nehru reputacija, tiek tikėjimas Nehruviškuoju Indijos identiteto diskursu.

3. Atsiminimus vadinant proteziniais yra pažymima, jog šie atsiminimai yra pakeičiami bei prieinami plačiai visuomenės daliai.
4. Kaip ir tikri protezai proteziniai atsiminimai yra naudingi, jie jaučiasi kaip tikri, yra ypatingai svarbūs formuojant savo santykį į kitą (Ten pat, 149).

Trumpai tariant, proteziniai atsiminimai yra kur kas paprasčiau perduodami ir sukuriami nei tikrieji prisiminimai, tačiau atlieka didžiąją dalį tų pačių funkcijų. Svarbiausias akcentas yra tai, jog jautrus protezinės atminties įgalintas sąlytis su praeitimi tampa daugiau nei individualia interpretacija, tai tampa kuruojamos kolektyvinės identifikacijos pagrindu (Ten pat 149-150). Taip pat reikia paminėti, kad protezinių atsiminimų pagalba yra sukuriamas nuosavybė kurios tu negali pasisavinti, vienintelė galimybė – su ja dalintis (Ten pat, 150). Taip protezinė atmintis ir įgauna anksčiau minėtą eksponentinį paplitimą.

Kaip vieną iš priemonių filmo auditorijai perteikti protezinę atmintį Landsberg įvardina „kinematografinę identifikaciją“. 1996 kino juostoje *Rosewood*, režisierius Džonas Singletonas pasitelkia *kinematografiškos identifikacijos* priemonę su tikslu žiūrovui padėti pamatyti tą pačią situaciją skirtingo personažo akimis. Pačiame filme nagrinėjama rasizmo problematika kuri sukasi apie du miestus, baltaodžių apgyvendintą Sumnerį bei afroamerikiečių gyvenamą Rouzvudą. Sumnerio miesto gyventojai Rouzvude sukelia riaušes bei vykdo linčo teismus, visus šiuos įvykius mes matome afroamerikiečių vaikų akimis, tačiau taip pat filmas leidžia mums tuos įvykius pamatyti per Sumnerio gyventojų, rasistą tėvą turinčio, baltaodžio vaiko prizmę. Šitaip filmo režisierius leidžia žiūrovui įgauti prisiminimą iš abiejų pusių perspektyvos, tuo pačiu dalinai patiriant tai ko jokių kitu atveju žiūrovui patirti nepavyktų (Ten pat, 154). Filmą pabaigoje berniukas atstumia savo rasistą tėtį remdamasis savo prisiminimais kurie jam primindavo kaip jo tėvas mokė niekinti afroamerikiečius. Režisierius žiūrovui suteikia galimybę perimti šiuos prisiminimus (Ten pat, 155).

Šiam reiškiniui, kuris yra „kinematografinės identifikacijos“ dalis, autorė termino nepasiūlo, aš tai siūlau vadinti „tiesioginiais atsiminimo mainais“. Kadangi šiuo atveju žiūrovas yra priverstas interpretuoti ne kažkokį įvykį ar situaciją, o konkretų, parinktą, personažo atsiminimą. Kaip toliau pabrėžia profesorė, niekas negali užtikrinti, kad žiūrovų interpretacija ir tuo pačiu jų įgautas protezinis atsiminimas bus vienodi (Ten pat, 155). Svarbiausia yra tai, kad medija turi galią nurodyti apie kuriuos įvykius, istorinius ar fikcinius žiūrovai tuos prisiminimus generuoja. Protezinės atminties dėka, asmuo turi galimybę pajusti asmeninį ryšį su įvykiu kurio jis pats neišgyveno arba jis gali tą įvykį pamatyti kitomis akimis (Ten pat, 156).

Galiausiai mokslininkė apibrėžia „Prisiminimų priėmimas, ypatingai prisiminimų apie traumas, teisių ir privilegijų praradimus kuriuos ta trauma įprastai diktuoja, gali turėti reikšmingą įtaką priimančiojo politinėms pažiūroms bei savo sąjungininkų pažinimui“ (Ten pat, 158). 1962-ųjų Indijos-Kinijos karas ir jo pasekmės pilnavertiškai atitinka sąlygas iškeltas šiame apibūdinime. Labai svarbu yra ir tai, jog lygiai taip pat, apibūdinimo iškeltas sąlygas atitinka ir Indijos demografijos poreikis kuris egzistavo tiek 64-aisiais, kuomet išėjo pirmasis filmas nupasakojantis karo įvykius, tiek pastaraisiais metais, kuomet Indijos valdžios propaguojamas hindų nacionalizmas iš didelės dalies Indijos gyventojų reikalauja reikšmingos identiteto transformacijos.

Alison Landsberg patikina, jog protezinės atminties pilnavertis veikimas kol kas yra tik utopinė teorija, tačiau leidžiama suprasti, jog nedideliais fragmentais proteziniai atsiminimai tikrai veikia ir jų įtaka taipogi gali būti itin reikšminga.

3.2 Kolektyvinės atminties ir istorijos priešprieša

Kolektyvinės atminties koncepcija yra ganėtinai veiksminga priemonė norint analizuoti atsiminimų konstravimą. Kolektyvinės atminties pionieriumi yra laikomas Maurice Halbwachs, kuris 1950-aisiais išleido savo darbą pavadinimu *Le Mémoire collective* (Kolektyvinė atmintis). Mokslininkas ne tik įvedė konkrečią kolektyvinės atminties sąvoką į atminties studijų šaką, bet ir pakeitė teorinį požiūrį į ją lyginant su Paul Ricœur ar kitais filosofais. Halbwachs pagrindinis klausimas yra ne kas yra atsiminama, o

kas ir kaip tuos prisiminimus atsimena. Individo socialiniai santykiai su jo nariais nulemia tai kaip jis atsimena patirtis iš praeities ir ką jis pasirenka atsiimti. Mokslininkas teigia, kad grupės kolektyviai rekonstruoja savo praeities patirtis kas lemia, jog nepaisant to, kad individas gali turėti tam tikrą perspektyvą ties praeities rekonstrukcija – jis neturės nepriklausomo prisiminimo apie praeitį. Būtent šis požiūrio taškas ir išskiria Halbwachs prieigą prie kolektyvinės atminties (Russel 2006, 796). Kuomet Halbwachs vystė savo kolektyvinės atminties koncepciją, prieiga prie filmų toli gražu nebuvo tokia lengva kokia yra šiuo metu, bet akivaizdu, kad filmų ir bendrai medijos prieinamumas turi nepaprastai didelę įtaką kolektyvinės atminties formavimuisi bei atsiminimų subendrinimui.

Tačiau aiškindamas kolektyvinę atmintį Halbwachs teigia, kad grupių konstruojami atsiminimai turi turėti tam tikrą ryšį su individo praeitimi norint, kad tie prisiminimai sustiprintų ir subendrintų individo atmintį su kolektyvine atmintimi (Halbwachs 1980, 76). Kaip pavyzdį mokslininkas pateikia tautos atsiminimus, teigdamas, jog nepaisant to, kad tautos prisiminimai yra vienodi visiems piliečiams, jie skiriasi nuo mažesnių, individui artimesnių grupių prisiminimų, kurie pastarajam suteikia kur kas didesnę įtaką. Retai įvyksta atvejai kurie yra tokios svarbos, jog pakeičia visų piliečių gyvenimus, bet pasak autoriaus „įprastai šalies istorija yra pernelyg nutolusi nuo individo, jog jis galėtų savo šalies istoriją traktuoti kaip bet ką kitą nei itin didelį rėmą su kuriuo jis savo paties istorijoje susiduria tik retkarčiais“ (Ten pat, 77). Kaip tą iliustruojantis pavyzdys yra pateikiamos novelės kuriose yra pasakojama šeimos arba individo kelionė, įvykiai kurie įvyksta aplink valstybėje yra ganėtinai nesvarbūs. Taip tarsi parodoma, kad emocijų sąveika dažnai nepriklauso nuo istorinių įvykių. „Jeigu istorinė atmintis yra traktuojama kaip eilė įvykių atsimenamų tautos istorijoje, tokiu atveju nei ji, nei jos rėmai nereprezentuoja esmės to ką aš vadinu kolektyvine atmintimi“ (Ten pat, 77).

Turėdami omenyje šią profesoriaus mintį bei įtraukdami Landsberg protezinės atminties idėją, galime daryti išvadą, kad filmų, ypač naujųjų, reprezentuojančių 1962-ųjų karinį konfliktą tikslas yra pakeisti įvykio statusą iš linijinio istorijos įvykio, į suasmenintą patirtį, taip padarant jį ir tiems asmenims kurie su šiuo karu neturi jokio tiesioginio ryšio. Halbwachs toliau aiškindamas kolektyvinę atmintį pabrėžia, kad kiekvienas individas savo gyvenime vienu metu būna keliose grupėse (šeima, darbas ir t.t.), autorius teigia, jog kuo

mažesnė yra grupė, tuo svarbesniu kolektyvinei atminčiai tampa kiekvienas įvykis (Ten pat, 78).

Kalbėdamas apie istoriją, Halbwachs pateikia perspektyvą vienam iš pagrindinių šio darbo klausimų. Kodėl karas, apie kurį 50 metų nebuvo sukurta nė vienos kino juostos, nuo 2017-ųjų susilaukė tokio didelio filmų prodiuserių dėmesio? Mokslininkas aiškina, jog poreikis užrašyti istoriją apie periodą, visuomenę ar žmogų sukyla dažniausiai tuomet kuomet subjektas yra jau pakankamai atitolęs į praeitį, jog jo prisiminimo perdavimui, nebeužtenka tų kurie jį prisimena (Ten pat, 78-79). Taip kyla problema, kaip istoriją galima vadinti atsiminimu, kuomet tarp grupės skaitančios prisiminimus ir jos vykdytojų bei liudytojų yra susidaręs tarpas (Ten pat, 79). Indijos karo atveju, šie filmai yra statomi tuomet kai Indijoje vis dar yra ženklus skaičius žmonių kurie tą karą prisimena, taip galimai mėginant tarsi apjungti tas bendruomenes bei padėti joms suformuoti bendrus kolektyvinius prisiminimus apie šį konfliktą dabartinių neramumų perspektyvoje. Kaip teigia Halbwachs, jeigu istorijos tikslas yra išsaugoti atvaizdą vis dar turintį vietą modernioje kolektyvinėje atmintyje, tuomet iš to atvaizdo pasilieka tik tai kas moderniai visuomenei yra įdomu (Ten pat, 80). Būtent tai vėliau nagrinėjami filmai ir siekia padaryti, išlaikyti įvykio aktualumą bei perteikti jį per suasmenintas, susiaurintas perspektyvas, taip, jog kolektyvinėje atmintyje išliktų tie aspektai, kuriuos ir norima išlaikyti.

Kolektyvinė atmintis yra pastoviai perinterpretuojama siekiant atitikti naujas, pasikeitusias sąlygas. Kuomet kolektyvinė atmintis jaučiasi perpildyta skirtingų atsiminimų, ji save ištuština. Kai kurie atsiminimai yra pašalinami bendruomenei įžengiant į naują gyvenimo etapą. Galiausiai, nauji atsiminimai yra vystomi ir jie įgauna kitą realybę taip suteikdami taip suteikdami žymas individams bandantiems orientuotis naujoje ar kintančioje socialinėje aplinkoje (Marcel 2008, 148).

3.3 Filmai kaip kultūrinės atminties medija

Kultūrinė atmintis yra mažiau kintanti bei turinti didesnę imtį nei kolektyvinė atmintis, tačiau jos perdavimo bei formavimosi būdai dažnu atveju persidengia. Mokslininkė Astrid Erll savo darbe *Literature, Film, and the Mediality of Cultural Memory*, aiškina kokiais būdais bei kaip filmai ir romanai sugeba formuoti kultūrinę

atmintį. Kaip pavyzdžius autorė pateikia labai žinomus XXa. pradžios romanus, kurie taip pat tapo ir itin sėkmingais filmais, tai E.M. Remarko romanas „Vakarų fronte nieko naujo“ ir M. Mitčel kūrinys „Vėjo nublokšti“. Išsyk autorė pabrėžia, kad grožinė literatūra turi galimybę sugeneruoti bei formuoti atvaizdus kurie yra įsisavinami išties kartu. Istorinis tikslumas šiuo atveju nėra svarbus. Šie „atsiminimus gaminantys“ filmai bei romanai, prie publikos prieina per autentiškumo ir nuoširdumo motyvą, sukurdami atvaizdus kurie rezonuoja su kultūrine atmintimi (Erll 2008, 389).

Aiškindama kokiais būdais karo romanai generuoja atsiminimus, autorė išskiria „keturis režimus kolektyvinės atminties retorikai“, šie režimai yra:

- Patirtinis (angl. *the experiential*);
- Mitinis (angl. *the mythical*);
- Antagonistinis (angl. *the antagonistic*);
- Refleksinis (angl. *the reflexive*)⁸ (Ten pat, 390).

Šie kolektyvinės atminties retorikos išraiškos režimai, yra labai svarbūs tolimesnei, nagrinėjamų filmų analizei, kadangi jie padeda suprasti kokiais būdais toliau nagrinėjami filmai prisideda arba ne prie Modžio indiškojo diskurso.

Patirtinis režimas yra glaudžiai susijęs su komunikacine atmintimi, jį sudaro formos kurios reprezentuoja praeitį kaip naują, pergyventą patirtį (Ten pat, 390). Šiame režime, tiesa labiau literatūroje, dar yra naudojamas sąmonės srauto motyvas siekiant nupasakoti karo traumas. Taip pat, į veiksmą žiūrima ne abstrakčiai, koncentruojamasi į kasdienybę kuri yra labai detalizuojama (Ten pat 390-391).

Mitinis režimas yra naudojamas tiesiogiai arba perkeltine prasme paverčiant karo personažus pažįstamais mitiniais personažais. Filmo metu kuriama mitologinė, pirmapradė atmosfera (Ten pat, 391).

Antagonistinis režimas įprastai pasireiškia atliekant negatyvųjį stereotipizavimą, taip pat šiame režime yra naudojamos šališkos perspektyvos struktūros – tik vienos grupės

---

⁸ Taip pat šioje vietoje refleksiniam režimui autorė pateikia, originalų, vokišką termino pavadinimą *Gedächtnisromane* pažodžiui reiškiantį – atminties romanai.

atsiminimai yra pristatomi kaip tikri, kuomet priešiškos grupės atsiminimų versijos yra dekonstruojamos kaip neteisingos. „Mūsų“ išskyrimas šiame režime turi didelį potencialą sukurti kolektyvinį identitetą ištisoms kartoms, kaip tai padarė E. M. Remarkas savo romane „Vakarų fronte nieko naujo“ (Ten pat, 391). Būtent šio režimo apraiškos yra ypač gausios kūriniuose apie konfliktus kurių eiga ar kaltininkai vis dar yra kvestionuojami istorikų, todėl filmuose apie 1962-ųjų Kinijos-Indijos karą šis režimas yra labai gajus, jo pagalba itin paranku kurti pašalinio, priešiško kito diskursą.

Refleksinis režimas yra sudaromas iš formų kurios kreipia dėmesį į atsiminimo procesą bei problemas. Tai gali būti perteikta išskirtu praeities įvykių atsiminimų veikimo komentavimu, taip pat gali būti perteikiamos skirtingos praeities versijos, tam tikrais atvejais galima pamatyti ir chronologijos inversiją (Ten pat, 391-392). Trumpai tariant refleksinis režimas veikia tada kuomet mes galime pamatyti tą patį prisiminimą iš skirtingų perspektyvų, arba bent jau mums pasiūloma alternatyvi perspektyva negu yra diktuojama pagrindiniame naratyve.

Toliau nagrinėdama tarp-medijines atminties dinamikas, Erll išskiria du motyvus premediaciją ir remediaciją (angl. *premediation*, *remediation*). Remediacija autorė vadina įsimintinus įvykius kurie medijose yra reprezentuojami vėl ir vėl, skirtingose platformose. Galiausiai svarbiausia yra atvaizduoti ne tikrus faktus, o nusistovėjusį kanoną (Ten pat, 392). Premediacijos koncepcija aiškina, kaip egzistuojanti medija kuri cirkuliuoja tam tikroje visuomenėje tam tikru metu, suteikia schemą ateities patirtims ir jos perspektyvoms. Kaip pavyzdys pateikiamas pirmojo pasaulinio karo diskursas, kurio modelis buvo naudojamas aiškinti po jo ėjusiam antrajam pasauliniam karui (Ten pat, 392-393). Premediacija ir remediacija daugumoje medijų sąveikauja tarpusavyje, tačiau kalbant apie 1962-ųjų Indijos ir Kinijos karą, premediacijos koncepcija šiam konfliktui suteikia labai įdomią perspektyvą. Šiuo metu apie konfliktą kuriami filmai gali pasitarnauti ne tik kanono apie šį įvykį kūrime (remediacija), bet ir modeliuoti būsimojo konflikto ar net karo percepciją. Premediacijos ir remediacijos dviguba dinamika įvykių perspektyvos formavime ir pačių įvykių performavime, praeitį padaro

suprantama, taip suteikiant medijų reprezentacijoms autentiškumo aurą ir galiausiai stabilizuojant istorinių įvykių atmintį (Ten pat, 395).

Galiausiai autorė pabrėžia, kad anksčiau išvardintos koncepcijos tik suteikia filmams potencialą tapti „atsiminimus kuriančiais“ fenomenais, realiai jie tokiais tampa tik esant palankiam kontekstui. Filmai turi būti žiūrimi, tik esant dideliam įsitraukimui jie turi galią suformuoti kolektyvinį atsiminimą bei įgalinti prieš tai aptartas metodikas. Autorė teigia, kad „atsiminimus kuriantis“ filmas atsiranda medijose, apsuptas koncentruotai veikiančių medijos tinklų (reklamų, apžvalgų, ankstesnių filmų ir t.t.). (Ten pat, 396). Ši įžvalga taip pat leidžia suprasti kodėl Indijoje vienas po kito buvo išleisti filmai ta pačia tematika, kuri ilgą laiką Bolivude buvo neliesta. Į visuomenę paleidžiant daugiau turinio ta pačia tematika, šansas, jog bus sėkmingai suformuotas medijų tinklas šio diskurso tematika yra kur kas didesnis.

Erll teorijoje išsakytos koncepcijos ne tik padeda geriau suprasti kodėl toliau darbe nagrinėjami filmai buvo išleisti, bet ir apjungia Halbwachs kolektyvinės atminties teoriją su Landsberg protezinės atminties koncepcija. Erll puikiai išsprendžia Halbwachs istorijos kaip kolektyvinės atminties problemą ir suteikia Landsberg koncepcijos realizavimui platesnio masto, strateginę perspektyvą. Likusioje darbo dalyje mėginsiu apjungdamas šias tris teorijas analizuoti 1962-ųjų metų karo kino juostas išleistas Indijoje.

4 Proteziniai atsiminimai 1962-ųjų karo kinematografijoje

4.1 Tyrimo medžiagos selekcija

Šiam tyrimui buvo pasirinkti keturi filmai kalbantys apie Indijos-Kinijos karą. Filmų selekcija šio tyrimo atveju buvo ganėtinai paprasta, į tyrimą įtraukiau visus indiškus filmus tiesiogiai arba iš perspektyvos pasakojančius apie nagrinėjamą įvykį kuriuos pavyko rasti ir suprasti. Įtraukti filmai:

Haqeeqat (1964m.) – Filmo siužetas vyksta 1962 metais vykusio Indijos-Kinijos karo metu, filmo metu žiūrovas visuomet išlieka paties konflikto epicentre;

Tubelight (2017m.) – Filmo siužetas vyksta 1962 metais vykusio Indijos-Kinijos karo metu, tačiau visas dėmesys skiriamas ne pačiam karui, o netoliese fronto linijų esančiam miesteliui bei jame gyvenančiai kinų kilmės indų šeimai;

Paltan (2018m.) – Filmo siužetas vyksta 1967 metais vykusio Indijos-Kinijos konflikto metu, filmo metu itin daug kalbama apie 1962 metų karą bei traumas kurias jis sukėlė;

72 Hours: Martyr Who Never Died (2019m.) – Filmo siužetas vyksta 1962 metais vykusio Indijos-Kinijos karo metu, filmo metu žiūrovas visuomet yra paties konflikto epicentre.

Taip pat atliekant tyrimą pavyko rasti dar du filmus pasakojančius apie šį karą: Ratha Thilagam (1963m.) ir Subedar Joginder Singh (2018m.). Deja, bet subtitrų šiems, atitinkamai, tamilų bei pandžabų kalbomis išėjusiems filmams rasti nepavyko, tad jų įtraukti į tyrimą negalėjau. Visi įtrauktieji filmai yra išleisti hindi kalba su angliškais subtitrais.

4.2 Tiriamosios medžiagos blokai

Nors kino juostų imtis nėra didelė, jas galima suskirstyti į tris atskirus blokus, kurių kiekvienas žiūrovui leidžia pažvelgti į įvykį iš skirtingo dalyvio perspektyvos. Skirtingi filmų konstruktai padeda plačiau pamatyti, kokio tipo prisiminimus apie šį karą turi interpretuoti jų žiūrovai.

1-asis blokas: Realistinė, herojiška reprezentacija. Filmai kuriuose apie karą pasakojama iš pirmo asmens perspektyvos, vyksta linijinė herojaus kelionė iš taško a į tašką b karo metu. Karas matomas heroizuoto pagrindinio personažo akimis. Per šią perspektyvą reikšmingai juntama karo tragedija, daug dėmesio skiriama santykio į Kiniją bei liaudies išlaisvinimo karius formavimą. Į šį bloką įeina filmai *Haqeeqat* bei *72 Hours: Martyr Who Never Died*. Iš nagrinėjamų filmų tai yra anksčiausiai ir vėliausiai išėjusios kino juostos,

todėl būtent šiuos du kūrinčius, dėl jų panašios struktūros galima lyginti tarpusavyje mėginant įžvelgti kaip ir ar pasikeitė akcentuojami prisiminimai per 55-is metus.

2-ais blokas: Tiesioginiai atsiminimo mainai ir hindų nacionalizmas. Filmas *Paltan* vyksta ne 1962-ųjų karo metu, bet 1967-aisiais. Filme vaizduojamas būrys, dalyvavęs tais metais įvykusiame Čolos incidente Himalajuose. Vienas iš unikalių šio filmo perspektyvos taškų yra tai, jog fronte esantys kariai reguliariai prisimena 1962-ųjų metų karą, taip žiūrovui protezinį atsiminimą sukurdami tiesioginio atsiminimo mainų būdu. Šiame filme nėra vieno aiškiai išreikšto pagrindinio veikėjo – būrį sudaro įvairių Indijoje esančių etninių grupių nariai, vaizduojamos jų kelionės iki fronto linijos. Toks filmo aspektas padeda žiūrovams susitapatinti su kitų etninių grupių atstovais ir yra labai svarbus dabartiniame hindų nacionalizmo „kulto“ kontekste.

3-iasis blokas: Kinematografinė identifikacija. Filmas *Tubelight* yra vienintelis kuriame tiesiogiai nėra rodoma fronto linija. Veiksmas vyksta miestelyje esančiame fronto pašonėje. Vienas pagrindinių filmo motyvų yra miestelėnų neapykanta šalia apsigyvenusiai kinų kilmės šeimai. Šis filmas suteikia puikią perspektyvą į karo atsiminimą pažvelgti iš kare tiesiogiai nedalyvavusių indų pusės. Siužeto linijoje panaudojama kinematografinė identifikacija primena Singletono filme *Rozewood* naudotą kinematografinės identifikacijos techniką. Į karo sukeltą emociją žiūrovai gali pažvelgti kinų kilmės indo berniuko akimis.

4.3 *Haqeeqat* – realistinė reprezentacija

Žodis *haqeeqat* (हकीकत) hindi kalba reiškia realybę, faktą. Plačiausiai naudojamas šio filmo pavadinimo vertimas yra „Realybė“ (Kripalani 2012, 221). Pats pavadinimas iškart formuoja idėją, jog siužete demonstruojami įvykiai sieks realistiškai ir autentiškai reprezentuoti neseniai filmo kontekste įvykusį karą bei užtikrinti šio karo atminties tikrumą. Šis filmas prasideda atskira dedikacija filmo išėjimo metais mirusiam ministrui pirmininkui Džavaharlaliui Nehru bei visiems kariams, žuvusiems 1962-ųjų spalio mėnesį. Taip pat prieš filmą pasirodančiuose titruose filmo prodiuseris Chetan Anand išreiškia padėką Pandžabo regiono valdžiai, jog šie padėjo jam išleisti šį filmą, kurio kaštai buvo tikrai dideli, nes filmuojamas jis buvo pačiame, sudėtingu reljefu pasižyminčiame, Ladakh

regione. Šis valdžios indėlis į filmo pastatymą patvirtina, jog „Haqeeqat“ buvo kuriamas siekiant įtvirtinti prieš porą metų įvykusio karo atsiminimą.

Tik nusileidusiems Ladakh regione, jauniems Indijos kariams pritrūksta oro, tai pirmasis momentas leidžiantis suprasti, jog *Haqeeqat* yra filmas kuriame įvykio atvaizdas atsiminime formuojamas naudojantis patirtiniu režimu. Filmu režisieriui svarbu perteikti aplinkos autentiškumą. Taip pat filmo pradžioje nuolat juntamas džiugesys, kariai tarpusavyje pasakoja apie savo antrąsias puses, vienas iš personažų sudainuoja dainą apie meilę, rodoma jo meilės istorija. Atrodo, jog režisierius specialiai formuoja džiugios nuotaikos motyvą tam, jog sustiprintų ir dar labiau antagonizuotų vėliau neišvengiamai seksiančią Kinijos armijos ataką prieš indų karius.

Kitas svarbus motyvas kurį matome pirmojoje filmo dalyje – tai draugiškas regione dislokuotų karių santykis su vietiniais. Konkrečiai fokusuojamasi ties vieno kario, pagrindinio veikėjo kapitono Bahadur Singh ir vietinės merginos Angmo bei jos brolio draugyste, tačiau jai vystantis vis pamatome abipusį draugiškumą. Rodoma kaip kariai dalyvauja tradicinėje vietinių šventėje. Turint omenyje, kad tai yra regionai dėl kurių kontrolės legitimumo kare buvo kovojama – demonstruojant šį santykį parodomas vietinių miestelio gyventojų draugiškumas Indijos kariams, jų laikymas saviškiais, taip pademonstruojamas Indijos kontroliuojamų teritorijų teisėtumas bei teisėtumo šiame konflikte pozicija.

Pirmoji, džiaugsminga, filmo dalis baigiasi kuomet Bahadur Singh yra iškviečiamas į fronto liniją, jo antroji pusė atlieka vis dar džiaugsmingą meilės dainą, tačiau tik jai pasibaigus žiūrovai yra nukeliami į fronto liniją ir išgirsta per garsiakalbį leidžiamą skanduotę „Chini hindi bhai bhai“, sklindančia iš Kinijos fronto pusės. „Kinai ir indai yra broliai, eikite šalin nuo mūsų žemės, kinai ir indai yra broliai! Mes nenorime su jumis kovoti, bet jei neatsitrauksite, mes jus išskersime. Kinai ir indai yra broliai“. Ši, be perstojo kartojama frazė padeda žiūrovui pajusti provokaciją, ėjusią iš Kinijos karių. Kartu su šios frazės atėjimu filme ne tik toliau yra vystomas patirtinis kolektyvinės atminties retorikos režimas, bet ir pradeda skleisti antagonistinis režimas.

Ladakh regionas yra ypatingai nutolęs nuo visų didžiųjų Indijos miestų, galimybė pajusti žiūrovui šio atstumo mastus yra suteikiama karo filmams įprastu būdu – gaunamais

laiškais iš artimųjų. Gaunami laiškai yra pasitinkami su ypatingu džiaugsmu, o laiškus perdavęs ir fone dingstantis laiškanešys su giliu liūdesiu, leidžiančiu suprasti, jog kitų laiškų reikės laukti itin ilgai. Didžiausią simbolinę siuntą tiek veikėjams, tiek žiūrovams turinti siunta – vienam kariui atsiūsta dėžutė su žemėmis iš jo krašto „kadangi čionais viskas akmenuota ir niekas neauga, pasisodink gėlę šiose žemėse ir galėsi jaustis kaip namuose“. Šiuo gestu tarsi parodomas žemės, kuri yra saugoma, svetimumas. Ši mintis toliau yra rutuliojama pačių karių, kurie nesupranta kodėl reikia ginti žemę kurioje nieko nėra ir nieko negali būti net pasėta. Tokį motyvą užčiuopti naujuosiuose filmuose yra kur kas sunkiau. Ginčas yra numalšinamas kapitono argumentu, jog „Indija niekuomet nėra puolusi pirma ir šioje šalyje niekuomet nėra gimęs tironas“, taip nelieka jokios abejonės, kad į šią teritoriją Kinija neturi jokios teisės.

Kinijos kariams pradėjus apsupti Indijos armijos būrį, kariams duodamas įsakymas nešauti tol kol pirmi neiššovė kinai, toliau demonstruojamas kilnumo motyvas. Pirmoji apsuptis virsta tik dar viena provokacija, kurioje kinų armijos lyderis toliau kartoja „Chini hindi bhai bhai“. Galiausiai provokacijos baigiasi ir kinai bombarduoja indų karinius postus, taip juos atskirdami ir juos šturmuoja. Šturmo metu demonstruojami du aspektai: 1. Kinijos armijos kiekybinė persvara 2. Indijos karių visapusiškas individualus pranašumas prieš kinų karius, indai yra kur kas stipresni, ištvermingesni bei žymiai taiklesni šauliai nei kinai. Šturmo metu, 20 indų karių garbingai priešinasi prieš tūkstantį šturmuojančių kinų, kol galiausiai palūžta. Šis motyvas kartosis tiek šiame, tiek kituose nagrinėjamuose. Šioje vietoje po truputį atsiskleidžia ir A.Erll išdėstyto mitinės kolektyvinės atminties režimo retorika. Indų kariai nėra akivaizdžiai mitologizuojami, tačiau jų demonstruojami ultra ypatingi kariniai sugebėjimai bei besąlygiškas pranašumas prieš kinų karius šiek tiek primena mitų herojus. Po pirminio kinų šturmo nuo pagalbos ir saugaus posto yra atskiriami pora Indijos armijos būrių.

Majorui paliepus neieškoti atsiskyrusių būrių, nes tai kainuos dar daugiau aukų. Tą supratęs, vienas iš atskirtųjų būrių didvyriškai priima šią žinią ir toliau kalnais bei upėmis keliauja iki išsigelbėjimo. Šios kelionės metu mes matome paliegius karius, nušalusius jų galūnes, toliau yra vystomas patirtinis kolektyvinės atminties retorikos režimas. Tarp išsigelbėjusių būrio karių kyla konfliktas, kaip jie gali grįžti saugiai, kuomet jų draugai yra

pavojuje? Kaip į juos pažvelgs jų tėvai? Šis konfliktas kinematografinės identifikacijos principu leidžia žiūrovui pamatyti tą pačią situaciją tiek pasmerktųjų, tiek išgyvenusiųjų akimis.

Vienam iš būrių pasiekus kaimelį (tą patį kaimelį kuriame gyvena protagonisto kapitono Bahadur Singh mylimoji Angmo) kuriame jie sulaukia pagalbos, prasideda *Diwali* šventė, kurios metu majoras kreipiasi į visus savo karius skatindamas juos nepasiduoti ir per kraujus nugalėti priešą kuris buvo draugu ir smeigė jiems peilį į nugarą. Šios scenos metu, skambant majoro kalbai, žiūrovas mato tikrą filmuotą medžiagą iš 1954-ųjų Mao Zedong vizito Indijoje kurio metu buvo užmegzta ši fiktyvi draugystė. Toks režisieriaus montažas yra puikus Astrid Erll aptartos remediacijos pavyzdys – esanti istorinė vaizdo medžiaga panaudojama kitame kontekste formuoja visiškai kitokį prisiminimą.

Siužeto linija susiklosto taip, jog kinų armija artėja link kaimelio kuriame prisiglaudė visi sužeistieji Indijos armijos nariai, kurie yra pernelyg paliegę kovoti su artėjančiu priešu. Tampa būtina užlaikyti kinų karius bent parą, kad majoras spėtų suorganizuoti sraigtasparnius sužeistųjų karių išgabenimui. Vienintelis galintis tai padaryti – tik su vienu parankiniu kalnuose besislapstantis kapitonas Bahadur Singh. Žinią su prašymu tai padaryti, jam mėgina pristatyti jo mylimoji kartu su savo broliu. Tačiau bandydama tai padaryti Angmo susiduria su kinais. Kinai mėgina merginą paversti šnipe, šiai atsisakius tą padaryti Angmo yra išprievartaujama. Ši scena dar sykį antagonizuoja kinus bei pademonstruoja juos kaip akivaizdžius okupantus Ladakh regione, taip žiūrovui užakcentuojant, jog Ladakh teisėtai priklauso Indijai, dar sykį, indiškasis šio karo atsiminimas, antagonizmo pagalba, užtvirtinamas kaip teisingas.

Angmo broliui pavyksta pristatyti žinutę ir kapitonas Bahadur Singh pradeda savo herojišką pasiaukojimą, pats vienas stodamas prieš du tūkstančius kinų karių. Kapitonui į pagalbą galiausiai ateina iš nelaisvės pasprukusi Angmo. Abu herojai galiausiai yra nukaunami, tačiau pagrindinė misija jiems pavyksta – kinų armija yra sustabdoma ir būrys sužeistų indų karių yra išgelbėjamas. Filmas pasibaigia herojus pagerbiančia daina kurios metu mes matome persipinantį filmo įvykių bei D. Nehru vizitų Ladakh regione montažą, taip vėl paskutinį sykį šiame filme yra panaudojama remediacija.

Filmas „Haqeeqat“ Indijos žiūrovams pirmiausiai formavo herojiškos, susitelkusios ir vieningos indų tautos atmintį, taip pat sukto, žiauraus ir išdavikiško svetimo kito atsiminimą kalbant Kiniją. Tačiau turint omenyje šio filmo išleidimo metus, „Haqeeqat“ taip pat suteikė tam tikrą prasmę tiek pačiam karui, tiek jo aukoms. Viso filmo metu buvo kartojamas motyvas, jog priešintis Kinijai yra būtina. Akivaizdu, jog reikšminga dalis visuomenės 1962-aisiais vykusio karo nesuprato, todėl kolektyvinės atminties formavimui šio konflikto įprasminimas ir mirusiųjų heroizavimas buvo būtinas. Taip pat filmo metu, itin reikšmingai juntamas Nehruviškojo projekto diskursas – Indija pastoviai demonstruojama kaip taiki ir jokiais būdais pirma neatakuosianti valstybė.

4.4 72 Hours: Martyr Who Never Died – realistinė reprezentacija

„Haqeeqat“ 1964-aisiais įtvirtino 1962-ųjų metų karo atminties kanoną, praėjus 55-eriems metams šį kanoną papildyti mėgina, labai panašia struktūra besiremiantis filmas – „72 Hours: Martyr Who Never Died“. Šis filmas, kaip ir koduojama pavadinime, koncentruojasi apie mitologizuotą, vieno kario Jaswant Singh Rawat gyvenimo istoriją. Prie pagrindinio veikėjo mitologizavimo svariai prisideda tai, jog šis personažas yra sukurtas remiantis tikro kario, tokiu pačiu vardu ir pavarde, istorija.

Filmas prasideda labai įdomia remediacijos forma – žiūrovui rodomi suvaidintų bei tikrų istorinių kadru montażas vaizduojantis 1962-ųjų karą, bei pasakojama trumpa karo istorija atskleidžianti Indijos karių herojiškumą šiame konflikte. Montażas, be abejonės yra nespalvotas bei vaizduojamas lyg jis visas būtų nufilmuotas su karo lauke naudota juostine kamera, o jo metu įvykius dokumentinio filmo stiliumi apžvelgia pasakotojas. Tokiu būdu žiūrovas lyg ir yra nuteikiamas, kad toliau filme bus pasakojama taip pat tikra istorija.

Pasibaigus įžangai ir prasidėjus realiam filmo siužetui mums iškart yra pateikiama kitokia atminties perspektyva, filmo istorija mums yra pradedama pasakoti Jaswant Singh Rawat tėvo, tik ką gavusio savo sūnaus palaikus. Taip pat mums parodoma, ne tik gedinčio tėvo, bet ir palaikų dėžę pamačiusios, širdgėla perkirstos motinos reakcija. Galiausiai filmas mus nukelia į J. S. Rawat vaikystę, kuri rodoma tarsi iš abiejų tėvų prisiminimų samplaikos.

Mums parodoma, jog jau būdamas vaikas Rawat labai norėjo tapti kariu bei ginti Indiją, gana greitai peršokama į muzikinį montažą kurio metu jau paaugęs Rawat treniruojasi armijos stovyklose bei ruošiasi tapti profesionaliu kariu. Galiausiai, po trumpos scenos parodančios, jog Rawat jau iškviečia į frontą gintis prieš okupantus iš Kinijos, seka daina kurios tikslas yra parodyti kaip puikiai artėjančiai kovai yra pasiruošę Indijos kariai bei kaip lengvai jiems sekasi kasti apkasus, statyti sutvirtinimus bei kita. Iki pirmo tiesioginio kontakto su kiniais šiame filme yra pastebimas tik mitinis kolektyvinės atminties retorikos sklaidos režimas. Priešingai nei filme „Haqeeqat“ patirtinio režimo čia pamatyti negalime, smulkios detalės šiai juostai, ypatingai pirmojoje filmo dalyje, nėra svarbios.

Pats karo priežastingumas žiūrovui yra paaiškinamas trumpame dialoge tarp Rawat bei jo būrio kapitono. Kapitonas paprastai pasako, jog Kinijai perėmus Tibeto kontrolę, kinai šią Indijos dalį nepagristai laiko pietų Tibeto dalimi. Šis paprastas įvykių apibūdinimas beveik nepalieka vietos interpretacijai, todėl puikiai tinka konkrečiau įvykių kanono įtvirtinimui.

Kariai, taip pat kaip ir „Haqeeqat“ filmo personažai porą sykių pakartoja, jog „dešimtys kinų karių neprilygsta vienam indui“. Tai sakoma tiek žodžiais, tiek simboliškai – į nelaisvę sučiuptas kinų žvalgas tariamai nusižudo, taip parodant, jog Indijai jos kariai rūpi kur kas labiau nei Kinijai.

Nepaisant to, jog šiam filme ir „Haqeeqat“ filmuose vaizduojami įvykiai nėra visiškai tose pačiose lokacijose, atvira ugnis abiejuose filmuose pasirodo ganėtinai panašiu principu – tūkstančiai Kinijos karių apsupa mažesnę būrį indų. Priešingai nei „Haqeeqat“, „72 Hours: Martyr Who Never Died“ filmo siužete indai pamatę, jog yra apsupti nedelsia ir iš kart pradeda šaudyti į link jų puolančius priešus.

Po pirmojo mūšio, savo pačių taip džiugiai statytuose apkasuose, jėgas atgauti bando, bei žuvusiųosius aprauda, būrys smarkiai sužeistų karių. Pirmoje filmo dalyje buvo net keliose scenose parodoma, kaip tuose pačiuose apkasuose kariai linksmynasi. Šis tiesioginio kontrasto pateikimas pabrėžia šio karo bei jo pasekmių netikėtumą tiek karių, tiek visuomenės kontekste. Šioje vietoje filmas pereina į visapusiškai mitinį režimą. J. S. Rawat prašo kapitono, kad jis leistų jam grįžti į frontą, kautis su kiniais, jam bandoma paaiškinti, jog visi kiti būrio kariai yra sužeisti ir fiziškai negali kautis fronte. Tačiau Rawat

užsispyręs griebia ginklą ir išbėga į mūšio lauką, jo drąsos sužavėti būrio nariai pamiršta savo sužalojimus ir pilnu tempu bėga jam iš paskos. Šiuo atveju nebebando perteikti konkretaus atsiminimo, nes jis akivaizdžiai negali būti realistinis. Filmas mėgina kolektyvinėje atmintyje įtvirtinti Indijos kario kaip heroiško kankinio atvaizdą.

Žuvus visiems būrio nariams, filmo personažas lieka vienas kautis prieš šimtus kinų karių. Jam atkakliai besipriešinant į pagalbą taip pat ateina vietinė mergina kurią jis įsimylėjo savo tarnavimo fronte pradžioje, kuri, deja, galiausiai taip pat žūsta. Jaswant Singh Rawat ir toliau nepasiduoda bei bando kovoti vieni vienas, kol galiausiai yra brutaliai subadomas peiliais. Filmu pabaigoje žiūrovai yra kviečiami atsistoti ir pagerbti šį karį, o filmas užbaigiamas su titrais, jog J. S. Rawat neva dar iki dabar gina Indijos sieną, taip užbaigiant jo mitizuotą atsiminimą.

„72 Hours: Martyr Who Never Died“ ir „Haqeeqat“ yra filmai turintys panašią struktūrą bei pasakojantys labai panašią, pagrindinio personažo istoriją. Karys, likęs vienas kalnuose, kaunasi su šimtais bei tūkstančiais kinų armijos karių tam, kad apsaugotų savo draugus, mylimuosius bei šalį kol galiausiai tą darydamas subjektas žūsta. Abiejuose filmuose matėme pabrėžtiną brolišką karių draugiškumą su vietiniais gyventojais, abu protagonistai įsimyli vietines merginas kurios jiems vėliau padeda kovoje. Tiek viename tiek kitame filme yra naudojama remediacija.

Filmu analizės pradžioje išsakyta mintis, kad filme nelabai galime pastebėti patirtinio kolektyvinės atminties retorikos raiškos režimo principu lieka teisinga viso filmo metu ir tai neturėtų labai stebinti. Kuo daugiau atmintis bus mitizuojama tuo mažiau ji gali būti perteikiama patirtiniu režimu. Filme „Haqeeqat“ mes matome dominuojantį patirtinį režimą su mitinio režimo motyvais, o šioje juostoje proporcijos yra priešingos.

Kas ypatingai nustebino mane patį, jog filmas „72 Hours: Martyr Who Never Died“ itin menkai reprezentuoja kinus. Niekaip negalėčiau sutikti, jog filmo atminties raiškoje naudojamas antagonistinis režimas, nes kinai čia tiesiog atlieka beasmenio, beveidžio „blogiečio prieš“ vaidmenį (populiariajame kine tokie piktadariai yra vadinami „šturmuotojais“ – terminas kilęs iš G. Lucaso žvaigždžių karų sagos, kurioje „šturmuotojai“ buvo tiesiog beasmeniai kariai kurių pagrindinis tikslas buvo būti nukautiems istorijos protagonistų). Žinoma, filme parodomos klastingos kinų taktikos

puolant indų karių postus, herojus taip pat yra nužudomas brutaliai subadant peiliais, bet tai yra iš esmės visi atsiminimai kuriuos apie kinų karius galime pasiimti iš šito filmo. Tai ypatingai kontrastuoja su „Haqeeqat“ kuriame kinai nuolat buvo demonstruojami kaip provokuojantys, beširdžiai niekšai. Viską apibendrinus galima teigti, jog „Haqeeqat“ filme šio karo atmintis yra kuriama pasitelkiant platesnį spektrą atminties kūrimo tipologijų nei jų galima pastebėti „72 Hours: Martyr Who Never Died“.

4.5 *Paltan* - Tiesioginiai atsiminimo mainai

Filmas „Paltan“ prasideda remediacijos forma režisieriui parodant atsiminimą iš 1962-ųjų metų spalio 20d., kuomet kinų armija, viduryje nakties, užpuolė ir išžudė palapinėse miegantį, Indijos armijos Rajput batalioną. Ši scena indikuoja, jog antagonizmas pretenduoja būti pagrindiniu šio filmo kolektyvinės atminties retorikos raiškos režimu. Po įžangos sekanti scena vaizduoja laiškanėšio dalinamas telegramas su žuvusiųjų vardais. Girdime kaip gatvę užpildo motinų raudos. Kinematografinės identifikacijos principu tas pats įvykis parodomas tiek leidžiant per miegus užpultų karių siaubą, tiek pajusti kenčiančių motinų skausmą. Šių dviejų scenų sugretinimas tarsi leidžia žiūrovui pasirinkti kurį atsiminimą jis nori įsisavinti. Taip sumažinant kolektyvinio atsiminimo konkretumą tačiau padidinant jo imties spektrą.

Pagrindinis filmo siužetas prasideda 1967-ais metais, Nathu La regione, Sikkim pasienyje, ten kur ir vyko 1967-ųjų metų Indijos-Kinijos susirėmimai. Nusikėlus prie fronto linijos, vienas indų karys paskelbia, jog nuo kinų ne tik, kad bus apsiginta, bet jie bus nustumti atgal už Tibeto. Tai iškart parodo visai kitokį karių nusiteikimą negu 1962-ųjų karo metu.

Filmo siužeto linija sukasi apie iš akmenukų sudėliotą liniją, žyminčią ribą tarp Indijos ir Kinijos, kurios peržengimas vienu ar kitu atveju galėtų reikšti karo pradžią. Žiūrovui pirmą sykį susipažįstant su vietoje kurioje vystysis visa tolimesnė filmo istorija, pirmiausiai išgirstame frazę „Chini hindi bhai bhai“, sklindančią iš Kinijos teritorijos. Ši frazė pokariniame kontekste yra ne tik provokuojanti, bet ir žeminanti – primenanti pralaimėjimą. Iš kart yra pabrėžiamas skirtumas tarp indų ir kinų karių. Kol indai švenčia savo nepriklausomybės dieną ir kinų kariams dalina saldumynus, kinai planuoja kaip

sėkmingai užimti visą šį regioną. Nors ir logiška, bet svarbi dichotomija vyksta tarp indų ir kinų leksikos. Jeigu indai kalbėdami apie savo planus vartoja žodžius „apsiginsim“, „atsiimsim“ ir „išvarysime“, kinai vartoja „jau okupavome“, „dar užimsime“. Šiuo būdu formuojamas ne tik kinų, kaip antagonistų įvaizdis, bet Indijos teismo šiame konflikte atsiminimas.

Būrio nariai 1962-ųjų metų karą reguliariai aptaria ne tik kaip niekšišką kinų poelgį, bet ir kaip klaidą kurios Indija daugiau niekada nepakartos. Halbwachs teigia, jog istorija vėl yra užrašinėjama kuomet ją reikia priminti (Halbwachs 1980, 78-79). Šiuo atveju yra primenama ne tik pati istorija, bet ir tai kaip ji turi būti atsimenama, apie įvykį perteikiami atsiminimai kuriuos būtina išlaikyti. Taip pat ši praėjusio karo refleksija kito konflikto fronte pasitarnauja kaip A. Erll aptarta premediacinė atminties dinamika. Praėjusio karo atmintis formuoja veikėjų požiūrį į šį konfliktą, o idealiu atveju – žiūrovai žiūrėdami šį filmą supras, jog kilus naujam konfliktui taip pat reikia nekartoti 1962-ųjų metų klaidų ir palaikys, ko gero, agresyvesnę bei tvirtesnę šalies politiką.

Siužetas vystosi nuosekliai, kiekvienas konfliktas kyla dėl kinų vis skirtingoje vietoje pažeistos nustatytos sienos ribos (statomi bunkeriai ar kiti panašūs statiniai), indų kariai tolimesnius sprendimus remia prisiminimais ir pamokomis iš praėjusių karų, o tarp šių epizodų pristatoma vieno iš būrio karių išvykimo į armiją istorija. Galop majoras nusprendžia, kad kinai bus pažeidžiami jeigu prieš juos bus panaudota jų pačių taktika. Todėl nusprendžiama kinus provokuoti, bei ties tikrosios kontrolės linija, kuri buvo pažymėta tik nedidelių akmenų juosta, indų kariai pradėjo statyti spygliuotos vielos tvorą. Kinus pavyksta išprovokuoti – jie pasimeta. Taip žiūrovams parodoma, kad Indija tiek 1967-ais, tiek šiuo metu yra kur kas sumanesnė bei geriau atpažįstanti Kinijos armijos klastas nei buvo 1962-aisiais. Tokiu būdu įprasminant šio karo svarbą.

Ligi pat paskutinės filmo dalies indų karių pranašumas prieš kinų karius yra įtvirtinamas ne kaip pirmuose dviejuose analizuotuose filmuose – vos ne antgamtiskais sugebėjimais mūšio lauke, o iškeliant indų sumanumą kur kas aukščiau nei kinų. Indų būrys sprendimus priima patys, tardamiesi tarpusavyje, o kinai tiesiog laukia nurodymų kol jiems bus pasakyta ką daryti. Indijos būrio provokacinis manevras yra vainikuojamas sėkmingu spygliuotos tvoros pastatymu bei sarkastišku majoro sušauktu „Chini hindi bhai bhai“ kinų

pusėn. Tai lemia, jog kinai impulsyviai pradeda šaudyti atvira ugnimi į fronto liniją, nepaisant savo būrio karių, taip pat esančių fronto linijoje. Čia, taip pat kaip ir, „72 Hours: Martyr Who Never Died“ režisierius demonstruoja kaip kinai nevertina savo žmonių gyvybių.

Įsižiebusią kovą indai laimi dėka kelių pasiaukojusių būrio karių kurie su savimi nusinešė daug kinų gyvybių. Kinai yra priversti pasiduoti, mūšis laimėtas, o filmo pabaigoje parodoma kaip siekdamas iš kinų atgauti žuvusiųjų kūnus, Indijos būrio vadas sutinka pasirašyti dokumentą kuriame nurodoma, jog Indija yra atsakinga už 1967-ųjų susirėmimo tapimą karštu konfliktu. Ši scena iš filmo atminties perspektyvos, delegitimuoja Kinijos teigimus, jog indų kariai buvo tie, kurie iššovė pirmi. Filmas uždaromas repriza į vieną iš pirmųjų scenų, tėvams pristatomi jų žuvusių vaikų pelenai. Tėvų reakcijos motyvas į karo sukeltas tragedijas šiame filme yra itin svarbus.

Filme „Paltan“ kinų antagonizmui skiriamas didesnis dėmesys nei bet kuriame kitame iš šiame darbe nagrinėjamų filmų. Šis antagonistinis kinų atsiminimas prisideda prie svetimo, grėsmingojo kito, nacionalistinio diskurso formavime. „Paltan“ perspektyva į 1962-ųjų karą neturi pretenzijų į šio atsiminimo kanono korekcijas, tačiau, labai svarbu - parodo kaip šis karas buvo bei turėtų būti atsimenamas. Nepaisant to, jog pagrindinė siužetinė linija vyko vos praėjus 3 metams po pagrindinio karo į šių dviejų valstybių konfliktą yra pasiūloma plati perspektyva. Kinematografinės identifikacijos žiūrovams tampa įmanoma suteikti protezinę atmintį ne apie vieną konkretų karą ar mūšį, bet apie Indijos-Kinijos konfliktą bendrai.

4.6 *Tubelight* – kinematografinė reprezentacija

„Tubelight“ pasakoja apie kitokią atmintį negu pirmieji trys filmai. Šis filmas mūšio lauko atsiminimus vaizduoja tik simboliškai, pagrindinė šio kūrinio ašis sukasi apie kariaujančiųjų artimųjų atsiminimus bei bendrą įvykio diskursą visuomenėje. Pats filmas yra dedikuojamas „Karių šeimoms, kurios lieka kovoti savų kovų kol jų mylimieji išeina į karą“.

Siužeto veiksmas vyksta 1962m. Jagatpur miestelyje, esančiame rytų Indijoje, Odišos valstijoje. Pristatomi du personažai – lėtesnio mąstymo protagonistas Laxman

Singh Bisht kuris dėl savo lėtumo ir gavo pravarde *Tubelight* (*tubelight* – tai cilindrinė led lemputė kuri užtrunka kol įsižiebia) bei jo, visur gabus, jaunesnysis brolis Bharat Singh Bisht. Daugumai Bolivudo filmų būdingame protagonisto vaikystės montaže filme rodomi Indijos nepriklausomybės bei Indijos ir Pakistano atsiskyrimo fragmentai.

Indijos armijai atvykus į Jagatpur miestelį ir paskelbus, kad Kinijai pradėjus atakas reikalingi savanoriai norintys prisijungti prie armijos, šis kvietimas yra pasitinkamas ovacijomis ir palaikymu. Vėl gi kuriamas labai pozityvus atsiminimas apie vienareikšmišką norą ginti savo šalį. Kariai kuriems nepavyksta praeiti atrankos, tarp kurių papuola ir filmo protagonistas Laxman, šia žinią priima labai skaudžiai.

Kariniam konfliktui progresuojant, prie radijo imtuvų susirinkusi grupė miestelėnų klausosi naujienų ir skaudžiai išgyvena kiekvieną praneštą žinią. Kaip Halbwachs teigė – kuo mažesnė grupė, tuo kiekviena detalė yra svarbesnė jos kolektyviniame atsiminime (Halbwachs 1980, 78). Ši perspektyva žiūrovui leidžia pamatyti kolektyvinės atminties apie šį įvykį formavimąsi bei pačiam įsisavinti šiuos prisiminimus.

Siužetas pakrypsta kita linkme kuomet miestelio pašonėje apsigyvena kinų šeima (berniukas Guo ir jo mama Liling). Laxman, kaip ir kiti miestelėnai šią žinią pasitinka su neapykanta bei su šia šeima susidoroti, tačiau pamokytas šeimos vyresniojo, Laxman nusprendžia eiti *Gandiškuoju* keliu (filmo pradžioje rodoma kaip Jagatpur miestelyje apsilankius M. Gandhi ir pasikreipus į miestelėnus, pagrindinis veikėjas visuomet vadovaudavosi Gandhi mokymais) ir mėginti su atvykusiais kinais susidraugauti, šio montažo metu, pirmą kartą per visus nagrinėjamus filmus frazė „Hindi chini bhai bhai“ nuskamba ne ironiškai ar provokuojančiai, o nuoširdžiai mėginant užmegzti draugystę. Esminis lūžis įvyksta kuomet paaiškėja, jog nepaisant savo hanių etninę grupę primenančios išvaizdos, minėtoji šeima kalba hindi kalba bei yra ir laiko save indais.

Šie nauji personažai leidžia filmui pilnavertiškiausiai iš visų keturių nagrinėtų kūrinių, panaudoti kinematografinės identifikacijos metodą bei perteikti Indijos Kinijos konflikto situaciją iš asmens, kuris nėra įtraukiamas į pagrindinį dominuojantį diskursą - perspektyvos. Nepaisant to, kad ši šeima laiko save indais, miestelis jų nepriima ir elgiasi su jais kaip su svetimais priešais. Žinoma, nepaisant to, jog „Tubelight“ pirminę neapykantą šiai šeimai pademonstruoja kaip neigiamą aspektą, filme reguliariai kartojasi

momentai kuomet Guo turi įrodyti Tubelight, kad jis yra indas, o ne kinas (pvz.: iš visų jėgų šaukti „Tegyvuoja motina Indija!“). Tokiu būdu yra siunčiama žinutė, kad kinai gali būti priimami į indų visuomenę tik tada jei jie visiškai atsisako savo etninio identiteto. Laxman netgi yra sumušamas grupelės miestelėnų dėl susidraugavimo su Guo. Liling kalbėdamasi su Laxman labai tiesiogiai tiek jam, tiek žiūrovui paaiškina, kad dėl karo jie buvo priversti pasitraukti iš Indijos didmiesčio, kuriame pastoviai juto neapykantą bei pavojų ir atsitraukti kuo atokiau. Liling ir Guo personažai išplečia kolektyvinę 1962-ųjų karo atmintį toliau nei fronte kariaujantys kariai bei jų laukiančios šeimos (ties kuo koncentravosi pirmieji trys filmai).

Karui vystantis toliau, į nelaisvę yra paimamas Laxman brolis bei į Jagatpur miestelį grįžta pirmieji karių kūnai. Įtampai ir širdgėlai pasiekus kritinį tašką, grupė miestelėnų nori susidoroti su Liling ir Guo. Liling kilusį pavojų numalšina užstodama savo sūnų su fraze „Kas tu toks, kad nuspręstum kas yra indas, o kas ne?“. Kaip ir minėjau, ši frazė vakuume nuskambėtų labai progresyviai, bet paties filmo diskursas diktuoja tai, kad indu tu gali būti tik atsisakęs savo etninio identiteto. Ši idėja filme nėra išplėta taip reikšmingai, kad galėčiau daryti teoriją, jog asimiliacijos modelis, kuris šiuo atveju yra taikomas Liling ir Guo, galėtų būti priskiriamas ir kitoms mažumoms Indijoje dabartinio hindų nacionalizmo diskurso metu, tačiau turint omenyje N. Modi propaguojamą *Hindutva* diskursą – Liling ir Guo šeimos asimiliacija gali tapti pavyzdiniu mažumos asimiliacijos modeliu Indijoje.

Radijo pranešėjui pranešant vis didesnę mirčių skaičių miestelėnai prarandą viltį. Šiame filme kur kas labiau, nei anksčiau nagrinėtuose yra perteikiamas ne karių heroiskumas, o bejėgiškumo jausmas, kurį jaučia miestelėnai. Net karui pasibaigus, didelis kiekis Indijos karių, tarp kurių yra ir Laxman brolis, yra nepasiekiami kalnuose ir negali grįžti. Neviltis perauga į frustraciją ir galiausiai vienas miestelėnas (kuris iš esmės yra vienintelis filmo antagonistas) savo neapykantą išlieja ant iš kalėjimo grįžusio Liling tėvo ir jį žiauriai sumuša. Tačiau ši situacija jau nebeatvaizduoja viso miestelio emocijos Liling šeimos klausimu. Filmu pabaigoje Guo su mama ir seneliu ateina nusipirkti ledų į ledainę iš kurios buvo išvaryti pirmoje filmo pusėje. Čia juos maloniai aptarnauja. Tokiu būdu yra parodomas miestelėnų subrendimas. Viską vainikuoja Laxman brolio sugrįžimas

(nepaisant to, jog buvo galvota, kad jis žuvo kare) ir filmas pasibaigia pakilia ir laiminga nata.

„Tubelight“ beveik nereprezentuoja Kinijos karių bei pačios Kinijos. Pagrindinis apie kinus generuojamas atsiminimas yra atliekamas radijo pranešimų – aiškinama, kad kinų buvo žymiai daugiau, jie turėjo žymiai pažangesnę ginkluotę bei buvo kur pas pasiruošę karui. Žinoma, kinai taip pat buvo vaizduojami kaip konflikto agresoriai, tačiau šis motyvas filme buvo paliktas nuošalyje. „Tubelight“ atsiminimai yra kuriami pasitelkiant jau minėtą kinematografinės identifikacijos metodiką, parodydami kaip karo metu jaučiasi skirtingi socialinių grupių nariai – kariai, jų artimieji, „pašaliniai“. Šios metodikos pagalba yra generuojamas atsiminimas apie šio karo beviltiškumą, tragiškumą. Dėka savo daugialypių perspektyvų, „Tubelight“ yra vienintelis filmas, 1962-ųjų metų karo kolektyvinės atminties retoriką artikuluojantis per *refleksinį* režimą. Skirtingas šio karo versijas mes galime pamatyti per skirtingas veikėjų perspektyvas. Laxman – kuriam šis karas reiškia galimybę netekti jo brolio, Guo – kuris dėl karo buvo priverstas persikelti į kitus namus, Liling – kuri dėl kilusio karo negali užtikrinti savo ir šeimos saugumo, Miestelėnai – kurie ieško ką apkaltinti dėl susiklosčiusios situacijos. Šios perspektyvos padeda geriau įsisavinti personifikuotus protezinius atsiminimus.

4.7 Tyrimo apibendrinimas

Išanalizavus visus keturis filmus, galima daryti išvadą, jog *Haqeeqat* juostoje įtvirtinta 1962-ųjų metų karo atmintis yra pripažįstama kaip kanonas ir vis dar išliekanti kolektyvinėje indų visuomenės atmintyje. *Haqeeqat* skiriamas ypatingas dėmesys patirtinio kolektyvinės atminties retorikos režimo sklaidai modernių juostų režisierių nėra replikuojamas. Vietoje to, naujosios juostos suteikia papildomą mitologinę prizmę karo herojams, parodo Indijos visuomenės santykį su konfliktu bei suteikia stipresnę antagonistišką portretą kinams. Naujieji filmai buvo statomi *Haqeeqat* sukurto atsiminimo papildymui ir subtiliam vienu prioritetu iškėlimui prieš kitus, o ne istorinio naratyvo perrašymui.

Pagrindinis aspektas dėl ko *Haqeeqat* turi žymiai didesnę svorį atminties formavime nei 50-imt metų vėliau išleisti filmai – kolektyvinė trauma. Teorinėje darbo dalyje minėjau,

jog A. Landsberg teigimu protezinė atmintis, kaip ir reali protezinė galūnė, visuomet atsiranda po traumos. *Haqeeqat* buvo išleistas 1964-aisiais, kas reiškia, kad filmo prodiusavimo darbai prasidėjo beveik iškart po karo pabaigos. Filmas buvo kuriamas traumai esant itin šviežiai, todėl nieko nuostabaus, kad du pagrindiniai apie šį konfliktą *Haqeeqat* filme įtvirtinami atsiminimai – Kinijos armijos masyvumas bei pranašumas, taip pat Indijos kariuomenės skurdas bei nepasiruošimas yra akcentuojami visuose nagrinėtuose filmuose, tiesa – kolektyvinę atmintį šių atsiminimų klausimu naujieji filmai papildo skirtingais kolektyvinės atminties retorikos režimais. Taip pat, išskyrus *Tubelight rodoma* Liling ir Guo asimiliacijos motyvą, nei *Paltan*, nei *72 Hours: Martyt Who Never Died* nepasiūlo kitokios perspektyvos vidinio nacionalinio identiteto formavimo klausimu. Nei karių religija, nei etninė grupė reikšmingos rolės filmų siužetuose nedemonstruoja, o jei ir yra parodoma – tai tik karių atsiminimuose.

Haqeeqat, galimai dėl techninių galimybių bei informacijos trūkumo, Kiniją pavaizdavo kaip masyvų, beveidį priešą kuriam suteikė vienintelę charakterio savybę – suktumą. Kinijos kariniai motyvai filme nebuvo artikuliuojami, kariai siužete nedalyvauja todėl nėra sudaromas kompleksiškesnis jų charakterio portretas. *72 Hours: Martyt Who Never Died* ir *Tubelight*, nors ir turėdami galimybę kur kas labiau išplėtoti kinų atvaizdo atmintį, pasirenka to nedaryti – filmuose toliau įtvirtinamas Kinijos, kaip nepažįstamos ir bauginančios jėgos motyvas, tiesa – dar labiau akcentuojamas kinų suktumas bei kiekybinis pranašumas. *Paltan* yra vienintelis filmas kuris kinų kariams suteikia bent minimalų personifikuotą atvaizdavimą – prie taip pat pabrėžtinai akcentuojamo suktumo, papildomai pabrėžiamas kinų karių kvailumas bei priklausymas nuo aukštesnių pozicijų vadovų komandų. Toks kinų nesuasmeninimas leidžia išlaikyti priešiškojo svetimo kito konceptą kuris yra labai svarbus hindų nacionalizmo diskurse, o Kinijos kiekybinio pranašumo prieš Indiją įtvirtinimas tą „svetimojo kito“ grėsmę perkelia ir į šiandieną taip bandant užtikrinti maksimalų susivienijimą prieš išorinę grėsmę.

Naujieji filmai patvirtina M. Halbwachs idėją, jog kolektyvinėje atmintyje istorija yra užrašoma tada kuomet ją reikia priminti. Indijos-Kinijos santykiams vis toliau kaistant šis pakartotinis užrašymas yra būtinas, tiek įtvirtinant šio konflikto esamą protezinę atmintį, tiek paruošiant visuomenę teisingam naujų atsiminimų interpretavimui.

Išvados

1962-ųjų metų Indijos-Kinijos karas bei triuškinamas pralaimėjimas paliko reikšmingą traumą Indijos visuomenės savimonėje. Viena šio karo pasekmių – Nehru reputacijos bei Nehruviškojo Indijos visuomenės identiteto diskurso susilpnėjimas kuris po kelių dešimtmečių galiausiai pilnavertiškai užleido poziciją BJP partijos hindų nacionalizmo diskursui.

Atlikus A. Landsberg, M. Halbwachs bei A. Erll kultūrinės atminties teorijų konceptualizaciją ir pritaikius jas keturių indišku filmų, kuriančių 1962-ųjų metų karo atmintį buvo atskleista, jog potrauminė protezinė atmintis atsispindinti šiuose filmuose, kuria Indijos kaip karui nepasiruošusios šalies įvaizdį, o Kinijos – kaip beveidės, bet visuomet priešiškos svetimos jėgos statusą. *Tubelight*, *Paltan* ir *72 Hours: Martyr Who Never Died*, pasitarnauja ne kaip alternatyvus atsiminimo atvaizdavimas, o kaip 1964-ais metais išleisto filmo *Haqeeqat* sukurtos protezinės atminties įtvirtinimas.

Šis darbas suteikia kompleksiską perspektyvą Indijos-Kinijos santykių aiškinimui bei susistemina kinematografinę jų reprezentaciją. Tolimesnis tyrimo plėtojimas galėtų būti lyginant šiuos filmus, su kitais, ne hindi kalbomis išleistais filmais ta pačia tematika. Ypatingai įdomi būtų *Haqeeqat* (1964m.) ir *Ratha Thilagam* (1963m., filmas išleistas tamilų kalba) bei *72 Hours: Martyr Who Never Died* ir *Subedar Joginder Singh* (2018m., filmas išleistas pandžabų kalba) filmų lyginamoji analizė. Taip pat šį tyrimą sėkmingai papildytų platesnis pasigilinimas į moderniosios medijos raiškas Indijos-Kinijos geopolitinių santykių reprezentavime.

Bibliografija

Pirminiai šaltiniai:

1. *72 Hours: Martyr Who Never Died*, rež. Avinash Dhyani, JSR Production House 2019.
2. *Haqeeqat*, rež. Chetan Anand, Himalaya Films, 1964.
3. Ministry Of External Affairs 1954. *Agreement on Trade and Intercourse with Tibet Region* [interaktyvus], Prieiga: <https://www.mea.gov.in/bilateral-documents.htm?dtl/7807/Agreement+on+Trade+and+Intercourse+with+Tibet+Region>, [žiūrėta: 2021 03 15]
4. *Paltan*, rež. Jyoti Prakash Dutta, Zee Studios, 2018.
5. *Tubelight*, rež. Kabir Khan, Salman Khan Films, Kabir Khan Films, 2017.

Antriniai šaltiniai:

1. Arpi, Claude 2013. *1962 and the McMahon line saga*, Atlanta: Lancer Publishers LLC.
2. Bacchetta, Paola 2000. „Sacred Space in Conflict in India: The Babri Masjid Affair“, *Growth and Change* Vol. 31, 2: 255-284.
3. BBC, 2021. „Backlash after China Weibo post mocks India Covid crisis“, *BBC*, May, 3 [interaktyvus], <https://www.bbc.com/news/world-asia-china-56963996> [žiūrėta: 2021 05 05].
4. Biba, Sebastian 2020. „China–India river-water conflicts“ iš *Routledge Handbook of China–India Relations*, ed, Kanti Bajpai, Selina Ho, Manjari Chatterjee Miller, New York: Routledge.
5. Dwyer, Rachel, Gita Dharampal-Frick, Monika Kirolskar-Steinbach, Jahnvi Phalkey 2015. *Key Concepts in Modern Indian Studies*, New York: New York University Press.

6. Erll, Astrid 2008. „Literature, Film, and the Mediality of Cultural Memory“, iš *Cultural Memory Studies: An International and Interdisciplinary Handbook*, ed. Astrid Erll, Ansgar Nunning, Berlin: Walter de Gruyter, 1-19.
7. Erll, Astrid 2008. „Literature, Film, and the Mediality of Cultural Memory“, iš *Cultural Memory Studies: An International and Interdisciplinary Handbook*, ed. Astrid Erll, Ansgar Nunning, Berlin: Walter de Gruyter, 389-399.
8. Fortunati, Vita, Elena Lamberti 2008. „Cultural Memory: A European Perspective“, iš *Cultural Memory Studies: An International and Interdisciplinary Handbook*, ed. Astrid Erll, Ansgar Nunning, Berlin: Walter de Gruyter, 127-141.
9. Ganguly, Sumit, Andrew Scobell 2018. „The Himalayan Impasse: Sino-Indian Rivalry in the Wake of Doklam“, *The Washington Quarterly*, 41, 3: 177-190.
10. Garver, John W 2006. „China’s Decision for War with India in 1962“ iš *New Directions in the Study of China’s Foreign Policy*, ed, Alastair Iain Johnston, Robert S. Ross, Stanford: Stanford University Press: 87-130.
11. Gupta, Amit R. Das, Lorenz M. Lüthi 2017. *The Sino-Indian War of 1962: New Perspectives*, New York: Routledge.
12. Halbwachs, Maurice 1980. *The Collective Memory*, New York: Harper Colophon Books.
13. Hu, Xiaowen 2020. „The 1950s in China–India relations“ iš *Routledge Handbook of China–India Relations*, ed, Kanti Bajpai, Selina Ho, Manjari Chatterjee Miller, New York: Routledge.
14. Indurthy, Rathnam 2016. „India And China: Conflict, Competition, Cooperation and Prospects for Peace“, *International Journal on World Peace*, 33, 1: 43-108
15. Kripalani, Coonoor 2012. „Reading China in popular Hindi film – three points in time: 1946, 1964 and 2009“, *Asian Cinema* 23, 2: 217-229.
16. Landsberg, Alison 2003. „Prosthetic memory: the ethics and politics of memory in an age of mass culture“, iš *Memory and popular film*, ed. Paul Grainge, Manchester. Manchester University Press, 144-161.
17. Lunt, James 1968. „The Nathu La“, *Royal United Services Institution. Journal*, 113:652, 331-334

18. Marcel, Jean-Christophe, Laurent Mucchielli 2008. „Maurice Halbwachs’s *mémoire collective*“, iš *Cultural Memory Studies: An International and Interdisciplinary Handbook*, ed. Erll Astrid, Ansgar Nünning, Berlin: Walter de Gruyter, 141-151.
19. Metcalf, Barbara D., Thomas R. Metcalf 2006. *A Concise History of Modern India: Second Edition*, New York: Cambridge University Press.
20. Ogden, Chris 2012. „A Lasting Legacy: The BJP-led National Democratic Alliance and India's Politics“, *Journal of Contemporary Asia*, 42, 1: 22-38.
21. Russel, Nicolas 2006. „Collective Memory before and after Halbwachs“ *The French Review*, 79, 4: 792-804.
22. Singh, Gurharpal 2019. „Hindu nationalism in power: Making sense of Modi and the BJP-led National Democratic Alliance government, 2014–19“, *Sikh Formations*, 15, 3-4, 314-331.
23. Singh, Joginder Jaswant 2019. *The McMahon Line: A Century of Discord*, Noida, HarperCollins Publishers.
24. Tarapore, Arzan 2021. *The Crisis after the Crisis: How Ladakh will Shape India’s Competition with China*, Sydney: Lowy Institute Analysis.
25. Vaishnav, Dhyanesh 2021. „‘Chinese bioweapon’: News channels revive Covid conspiracy theories to protect Modi“, *Newslaundry*. [interaktyvus], <https://www.newslaundry.com/2021/05/15/chinese-bioweapon-news-channels- revive-covid-conspiracy-theories-to-protect-modi> [žiūrėta: 2021 05 15].
26. Wojczewski, Thorsten 2019. „Populism, Hindu Nationalism, and Foreign Policy in India: The Politics of Representing “the People”“, *International Studies Review*, 22, 3: 396-422 .

Abstract

Creation of memory: Change of China's representation in Bollywood's war film

In this thesis I have approached an issue of 1962 Sino-Indian war, its representation in Indian cinema and its role in national Indian identity. As tension between India and China once again increases, surge of Chinese representations in India's media was noticed, especially – three Sino-Indian war movies in three years were released since 2017. In pursue of accomplishing my main goal – to define what kind of memory about Sino-Indian war these movies are generating I selected analyzed and compared 4 Hindi movies that represents the 1962 Sino-Indian war and its memory. Selected movies are *Haqeeqat* (1964), *Tubelight* (2017), *Paltan* (2018) and *72 Hours: Martyr Who Never Died* (2019). To achieve goal of thesis I try to accomplish these goals: Analyze and summarize development of geopolitical relationships between India and China and understand what discourse those relationships generate. Also, to achieve complete picture of movie represented memory I try to conceptualize Alison Landsberg's *Prosthetic Memory*, Maurice Halbwach's *Collective Memory* and *Mediality of Cultural Memory*.

Once conceptualized, I accompanied this complex theoretical framework, with literature review and discourse analysis. When applied, those methods revealed that although its modes of collective memory rhetoric are different, a memory of Sino-Indian war in Bollywood cinema is very consistent. Indians are being represented as righteous, ill-prepared victim meanwhile Chinese are embedded as foreign, dangerous, and sneaky other without any elaborated character features. This type of memory was established in first Hindi movie representing Sino-Indian war – *Haqeeqat*, other movies, only accompanies narrative set by the first one.

This research could be useful in future works that tries to better understand memory role in Indian war cinema, or further investigates conflict between China and India.